

Gods leiding : eene bijdrage tot de geschiedenis van Suriname in de tweede helft der achttiende eeuw

<https://hdl.handle.net/1874/237136>

LEESBIBLIOTHEEK.

XXXVIe JAARGANG.

N°. 2

GODS LEIDING.

EENE BIJDRAGE TOT DE GESCHIEDENIS VAN SURINAME
IN DE TWEDE HELFT DER ACHTTIENDE EEUW.

NAAR HET DUITSCH

VAN

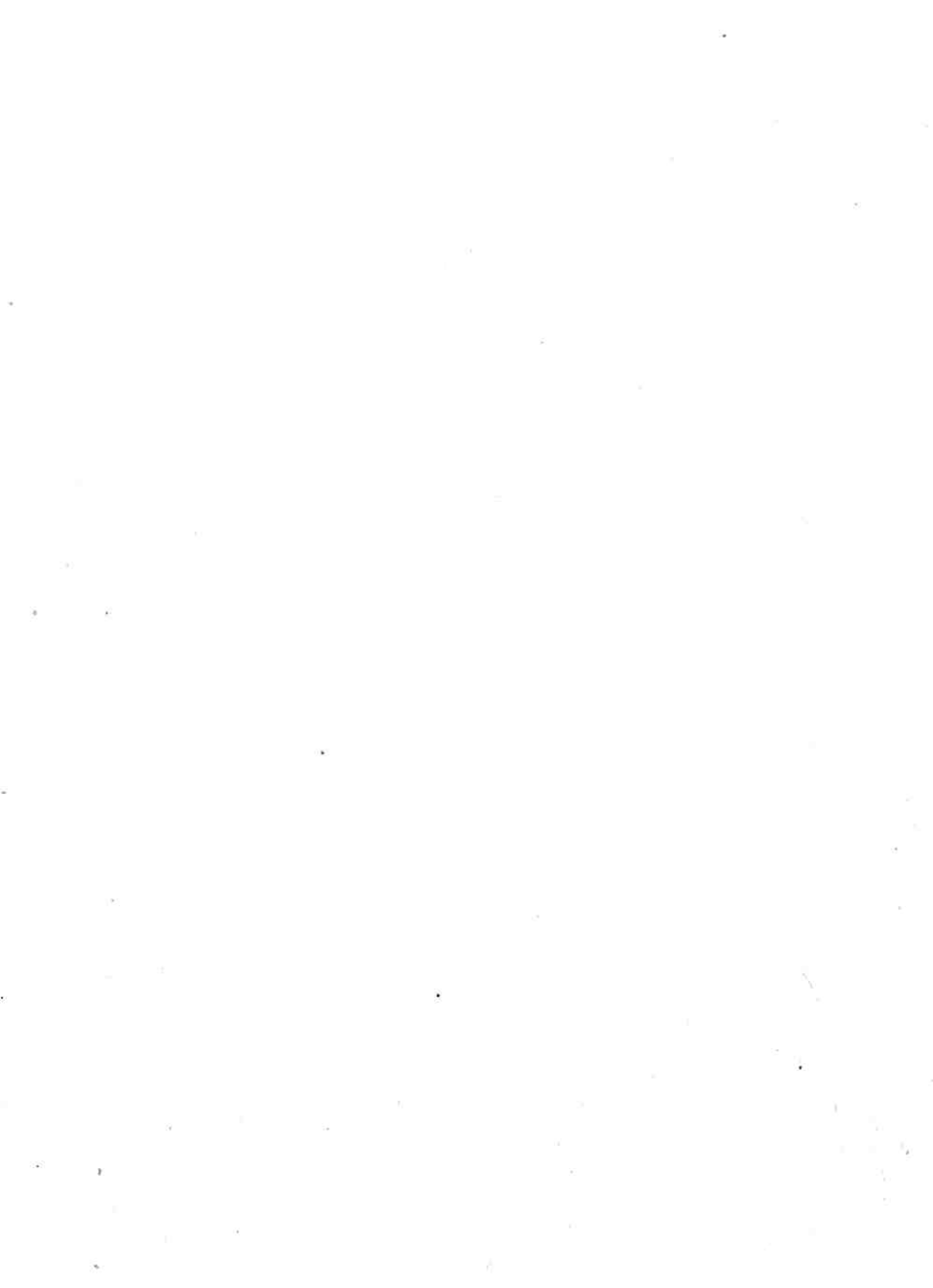
RICHARD ROTHER.

's-HERTOGENBOSCH.

MAATSCHAPPIJ DE KATHOLIEKE ILLUSTRATIE.

1890/91.

mm 13889

JA 1-

29

GODS LEIDING.

T. 17. 2592 24
GODS LEIDING.

EEN BIJDRAGE

TOT DE

GESCHIEDENIS VAN SURINAME

in de tweede helft der achttiende eeuw

NAAR HET DUITSCH

VAN

RICHARD ROTHER.

BIBLIOTHEEK DER
RIJKSUNIVERSITEIT
UTRECHT
COLL. THOMASSE

Uitgave van de Maatschappij
DE KATHOLIEKE ILLUSTRATIE.

's-Hertogenbosch.

1890.

Bibliotheek
MINDERBROEDERS
WEERT.

I. Zorgende liefde.

De lente tooide opnieuw de aarde en verwekte vruchten be-
lovene bloesems in bosch en veld, op boom en struik. De
welige akkers voerspelden den zorgenden landman een rijken oogst.
En zoo hadden in het voorjaar van 1745 ook de bewoners van
Keur-Saksen wel met blijde hoop de komende dagen te gemoet
kunnen zien, ware slechts die tijd niet ten gevolge van de on-
heilvolle oorlogsverwickelingen zoo uiterst treurig geweest.

Zullen niet weder vijandelijke krijgsbenden de akkers vertreden
en onzen geringen levensvoorraad opmaken? Of zal niet de
minister Brühl er de onvermoeid verlangende hand op leggen als
vergoeding voor de oninbare belastingen? En al blijven wij
hiervan bevrijd, hoe zullen wij de veldvruchten beschermen tegen
de vrijbuiters, die de oorlog verwekt, tegen al dat verwilderde
gespuis, hetwelk ongehinderd het land afloopt, rooft, brandt,
plundert en moordt naar welbehagen? Zoo klaagden met recht
de zwaarbeproefde bewoners van het ongelukkige land.

Over dat onrustbarende onderwerp met elkander pratende, wan-
delden twee bejaarde mannen in de eerste ochtenduren van een
schoonen Meidag door van Gods hand rijk gezegende velden. In
den afgeloopen nacht had er een hevig onweder gewoed en zij
wilden zich nu vergewissen of het zonder schade aan te richten
overgetrokken was. Tot hunne vreugde vonden zij hun hoop

bevestigd. Bijna scheen het alsof het jonge zaaisel, door de onweersbui nieuw bevrucht, plotseling hoog opgeschoten was, bijkans te hoog en te rijk in verhouding tot het vroege jaargetijde. Als fonkelende parelen, als flikkerend edelgesteente lagen de regeldroppels op de groene, zich naar den hemel verheffende halmen. Met stevigen tred stapten de beide wandelaars voort. Vlug en warm stroomden hun de woorden van de lippen, bijna al te vlug aan den eene, die in zijn hart reeds weder plaats gegeven had aan de zorgen des levens en op levendige wijze zijn bekommring uitdrukte, terwijl de andere bedachtzamer, daarvoor echter des te overtuigender sprak en altijd weder tot betrouwen op God vermaande, die alle menschelijke zorgen kende en alles, soms langs de wonderbaarlijkste wegen, tot Zijn doel leidde. De menschen waren echter dikwijls kortzichtig; altijd wilden zij de beschermende hand in het bijzonder zien, den enkelen akker, den enkelen dag zou Hij naar hun zin behoeden, terwijl Hij toch over een groot geheel waakte en regeerde.

»Ga uw geheele leven na, vriend Clemen,” ging hij voort, »reeds dit zal u zeggen, dat God ten allen tijde een trouw Vader voor u was. Heeft Hij niet het werk uwer handen gezegend, zoodat gij u uit behoeftige omstandigheden omhoog gewerkt hebt en velen uwer bureu met raad en daad kunt bijstaan? Hebt gij ook niet een spaarpenning voor slechte tijden ter zijde kunnen leggen en heeft God u niet heerlijk gezegend in uwe familie? Uw kinderen zijn uw roem; mij verstrekt het voorwaar tot eer de peetoom van een hunner te zijn. En uwe echtgenoot is een dier vrouwen, op wie het woord van Salomon toepasselijk is: Zij is veel edeler dan de kostbaarste parel; het hart haars mans kan zich op haar verlaten.”

»Uwe woorden,” viel de andere in, terwijl hij staan bleef en zijn begeleider vol in het open gelaat keek, »zijn gouden appelen in zilveren schalen. Dankbaar erken ik, dat God mij rijk gezegend heeft en niet het minst met een vriend, gelijk gij zijt.”

»Spreek niet van mij!” verzocht de eerste, en met de hand op het voor hunne oogen uitgebreide tafereel wijzende, voegde

hij er bij: »Evenals de krans het hoofd der gelukkige bruid tooit, sieren bloeiende boomen in talrijke tuinen onze stad; de groene weiden en akkers gelijken het feestkleed, de daar voortvloeiende stroom den zilveren gordel. Daar glinsteren in den zonnestraal de gevelvensters van uw nette woning. Zie, een vlucht duiven laat zich vertrouwelijk op den nok neder, zoodat het ook uitwendig reeds van verre als een beeld des vredes verschijnt.»

»De Heer heeft hier waarlijk een paradijs geschapen,» bevestigde de andere, »waar alle menschen in vrede en eendracht zouden moeten leven; maar, helaas! men kan in deze benarde tijden geen oogenblik ongestoord geluk smaken.»

Inderdaad was en is heden nog de Saksische stad Döbeln, want van deze is hier sprake, door een liefelijke ligging en inzonderheid door hare vruchtbare akkers boven vele andere steden bevoorrecht. En de golven der Mulde, die voorbij ruischen, voort, voort naar de verwijderde zee, zij zouden wel kunnen getuigen van goede vreedzame menschen, die hier zeer vlijtig en bedrijvig hun beroep uitoefenden. Maar de wateren hebben geen tijd om te verhalen. Verder! verder! murmelen zij en spoedden zich rusteloos voort. Van het water echter leert zoo menigeen het reizen! In den tijd evenwel, waarin onze geschiedenis valt, ging het reizen niet zoo gemakkelijk en vlug als heden ten dage met behulp van het snuivende stoomros, en menige eerbare burgerman werd in zijn laatste kamertje ter ruste gelegd, zonder ver over de grenzen zijner woonplaats gekomen te zijn.

Geheel anders was het met de beide bevriende wandelaars, den pastoor Johan Sillig en den goudsmid Godfried Clemen, beiden uit Döbeln geboortig. Op jeugdigen leeftijd had gene reeds het ouderlijke huis verlaten, om elders zijne geestelijke studiën te kunnen maken, en had elk jaar een gedeelte van zijn vacantiëtijd besteed om met het valies op den rug en den stok in de hand over bergen en dalen te zwerven en nuttige kennis op te doen. Na verloop van tijd als pastoor naar zijn vaderstad verplaatst, had hij een schat van leerrijke reishervindingen mede-

gebracht, waarvan hij gaarne verhaalde en in de familie Clemen, waar hij dikwijls des avonds een bezoek bracht, vond hij een zeer aandachtig en erkentelijk gehoor. Het weetgierigste en onvermoeidste had zich hierbij echter steeds de nu zeventienjarige Karel, zijn petekind, getoond. Ook Clemen behoorde niet tot degenen, die zich al te angstvallig aan den grond der geboorteplaats vasthechten. Reeds als jonge meester had hij ingezien, dat het persoonlijk bezoek der missen (jaarmarkten) voor hem voordeelig was. Aanvankelijk had hij zijn bedrijf te huis tijdens die reizen aan zijn omzichtige vrouw moeten overlaten, wier kennis van het vak er wezenlijk toe bijdroeg dat de zaak meer en meer in bloei toenam. Mettertijd waren de kinderen groot geworden. De pastoor had ze geprezen en zij verdienden dien lof in alle opzichten, de vier zoons en de eenige dochter, die reeds uit den gezelligen familiekring gescheiden was, zonder bij den man, wien zij hare hand geschonken had, vergoeding daarvoor te vinden. Deze, een koopman, was namelijk ondanks vele andere goede hoedanigheden, een van diegenen, die volstrekt rijk willen worden en goud en zilver hooger stellen dan zielernst. »Geld moet men hebben,» was zijn woord, »aan Gods zegen is alles gelegen,» het hare. Dat verschil in grondbeginselen bezwaarde menigmaal haar hart; nochtans kwamen er geen onnutte klachten over hare lippen, hoe dikwijls en gaarne zij ook uit het huis in de naburige straat onder het vaderlijke dak kwam.

Doch keeren wij tot onze wandelaars terug. In druk gesprek stapten zij door de velden verder. Vader Clemen was gewoon elke zorg, hetzij klein of groot, die hem beknelde, aan zijn waardigen vriend mede te deelen en altijd had hij bij diens raad welgevaren.

»Karel is nog zoo jong,» dus zette Clemen het aangevangen gesprek voort; »op den ouderdom van zeventien jaar kan men tegenwoordig ternauwernood meer een kind de wijde wereld laten ingaan, al is het lichaam groot en sterk; ik kan het der moeder niet euvel duiden, dat zij hem niet uit hare oogen wil laten gaan; de gedachte daaraan beklemt mij zelf het hart.»

»Mij ook, mij ook,» viel de geestelijke hem met levendigheid in de rede, »maar zeidet gij zelf niet, dat Karel bij u niets meer kan leeren? Een leergierige geest mag echter niet stilstaan. En daar gij een goed onderkomen voorloopig voor een jaar voor hem gevonden hebt, kan hij het daar beproeven.»

»Zeer zeker, het onderkomen is goed, beter kan men het zich bijna niet denken. Meester Glöckner is een der aanzienlijkste burgers zijner stad, daarbij eenvoudig en bescheiden, goed en godvruchtig. Bij hem zou de jongen niet alleen nieuws in zijn handwerk, maar ook goeds voor zijn hart leeren.»

»Gij hebt derhalve gezorgd zooals het de plicht eens vaders is. Maak van de gelegenheid gebruik! Een bepaald besluit moogt gij ten minste niet langer verschuiven; zoo of zoo! de jeugd moet men den weg zoo goed mogelijk effenen. Ik voor mij heb een afkeer van alle wankelmoedigheid en besluiteloosheid. Wat gij doen wilt, doe dat spoedig, dat is een oude goede spreuk. Voor het overige geldt het: Werp uwe bekommernissen op den Heer!»

»Welaan! uw woord zal niet tevergeefs gesproken zijn,» luidde het bescheid, »nog heden wil ik den mijnen uw goeden raad in deze ernstige zaak mededeelen.»

»Mooi zoo!» hernam de pastoor, terwijl hij zijn vriend tot afscheid de hand reikte, want zij waren juist de stad binnengetreden en hunne wegen scheidden zich, »doch zend eerst mijn petekind nog eens naar mij toe, opdat ook ik hem op het gewicht van zijn stap opmerkzaam make.»

Gaarne beloofde de bezorgde vader zulks aan zijn waardigen vriend.

II. De wijde wereld in.

Het was toch een eigenaardig weemoedig gevoel, dat onzen handwerksgezel beving, toen zijn vader hem na een ernstig afscheid verlaten had en hij moederziel alleen op de groote heirbaan stond, die, zeer ongelijk en uitgereden, juist niet vriendelijk tot een voetreis uitnoodigde. Zij zou hem langs de Mulde stroomopwaarts eerst naar het stadje Rosserein, dan over Rossen naar Freiberg voeren, waar de achtbare goudsmid Glöckner in de Rinnengasse woonde. Met ernstige woorden had zijn peetoom hem daags te voren nog eenige vermaningen gegeven, en toen hij dien ochtend diens vriendelijke woning voorbijkwam, had de pastoor hem en zijn vader gewenkt nog even bij hem binnen te treden. Hij had Karel een klein in leder gebonden kerkboekje ter hand gesteld met de woorden: »Lees dikwijls in dit boek, beste jongen, en vergeet niet wat mijne hand op de eerste bladzijde geschreven heeft: Bedenk, dat God u overal ziet!»

Met heete tranen had de moeder hem telkens en telkens weder aan haar hart gedrukt en hem met liefkozingen overladen, als ware hij nog een klein kind geweest! Nog klonken hem hare laatste door tranen bijkans verstikte woorden luide in de ooren: »Vergeet den goeden God niet!»

Daarna hadden de broeders en de zuster hem omarmd en een ieder had hem een zegenwensch op zijn weg medegegeven. Frits had met fiere blikken den netten reiziger in reiskleeding met het ransel op den rug en den stevigen stok in de hand beschouwd en hem daarop zacht toegesproken, alsof de moeder het niet hooren mocht:

»Spoedig volg ik u, lieve, beste broeder!»

Een eindweegs door zijn vader vergezeld, had hij de reis begonnen; nu waren ook diens laatste vermanende woorden door hem vernomen. Een poos stond Karel nadenkend stil, als moest zijn voet zich keeren en hem terugvoeren naar

den verlaten huiselijken haard. Het water ruischte en ruischte, de vink in den naastbijzijnden beuk schetterde vroolijk een lokroep daartusschen: de stralen der ochtendzon verguldden als geluk voorspellende akker en bosch. Zijn weekhartigheid met geweld onderdrukkende, wischte hij de opwellende tranen uit de blauwe oogen en stapte vastberaden voort. Menigen vriendelijken groet hoorde hij van de eenvoudige landlieden, die hij ontmoette en welgemeend klonk de wensch: »God behoede dien jongen bloed voor slechte gezellen!»

Weldra echter zou hij, helaas! met zulk een te doen hebben. Na een vermoeiende dagreis had een eenvoudige dorpsherberg hem een wel is waar net en zindelijk bed verschaft, maar in dezen eersten nacht had hij onder vreemde menschen geen verkwikkende rust kunnen vinden. Om deze reden had hij op den tweeden dag zijner voetreis, ofschoon niet ver meer van zijn doel verwijderd, aan de vriendelijke uitnoodiging van een lommerrijk plekje tot het nemen van eenige minuten rust niet kunnen weerstaan. Hij had zich derhalve in het gras nedergeveild alsof hij slapen wilde. Van dien vermeenden slaap hadden brutale dievenhanden gebruik willen maken om zich ongemerkt zijn ransel toe te eigenen. Maar Karel sprong terstond op, en vergold dit den schavuit met zulke krachtige stokslagen, dat diens luide kreten weldra een deftig burgerman, die zijn akkers bezichtigde, en een veldwachter, die op surveillance uit was, deden toesnellen. Terwijl Karel met van kwaadheid trillende stem het gebeurde verhaalde, had de veldwachter den straatroover reeds geboeid. Dit alles was zeer snel in zijn werk toegegaan, te onverwacht snel ook wel aan den dief, wiens oogen nu met ware tijgerwoede op den jongen handwerksgezel gericht waren, terwijl koeterwaalsche geluiden uit zijn mond klonken. Overigens vertoonde de dief een wonderlijken aanblik. Zijn kleeding was die van een bedelaar, doch men kon aan enkele stukken zien, dat het de droevige, morsige overblijfselen waren van een uniform. Om zijn hoofd was tulbandsgewijze een gescheurde sjaal gewonden. Zijn gestalte was zwak en met die van Karel niet te vergelijken.

Terwijl uit zijn jammergeschrei duidelijk verstaanbaar klonk ; »Arme Wolko honger hebben ; booze man dadelijk slaan ; o Wolko goed zijn !» wendde de burger, die intusschen naderbij gekomen was, zich tot den van verontwaardiging bevenden Karel, en sprak :

»Hallo ! wat gebeurt hier ? Moord en doodslag in de nabijheid der stad ?»

»Hij wilde mij berooven, mijnheer,» riep Karel driftig uit ; »hij meende, dat ik sliep en stak driest de hand naar mijn ransel uit.»

»Dat wil ik gaarne gelooven,» luidde het antwoord, »maar gij sloegt toe als een wilde, wien het op een menschenleven niet aankomt. Een Samson tegen een half verhongerden gezelschap. Zie maar eens, hoe de man met knikkende knieën voortstompelt.»

De veldwachter was met zijn nog steeds luid jammerende gevangene reeds eenige schreden voort op den weg naar de stad ; zij konden het gesprek der achter hen loopenden niet verstaan.

»Mijnheer,» zeide Karel, »ik kon het ergste van hem duchten, en nood kent geen wet !»

»Zoo, zoo ! dat is een veelzeggend woord en past voortreffelijk in den mond der jeugd, die maar al te lichtvaardig tot daden overgaat.»

Wrevelig keek Karel zijn begeleider aan, die er in zijn langen bruinen rok van fijn laken zeer waardig en deftig uitzag. Hij meende, dat zijn kordaatheid eerder lof dan berisping verdiend had. Half gekrenkt, half beschaamd, zweeg hij stil. Vergoelijkend zeide nu de burger :

»Hoor eens, jong mensch, ik wilde je niet krenken, je heb je verweerd gelijk een ander het wellicht ook gedaan zou hebben. Het is God geklaagd, dat er zulke erge toestanden in ons schoone vaderland heerschen en zoo talrijke vagebonden en roovers de wegen onveilig maken. Die daar is er nog geen van de ergste soort ; hij draagt ten minste geen wapens. Doch wie zijt ge ? Vanwaar komt ge ?»

Beleefd gaf Karel de verlange inlichting en waagde daarna

van zijn kant ook een vraag, namelijk of de heer den leermeester kende, naar wiens huis hij zich begaf, den heer Glöckner in de Rinnengasse. Met scherp onderzoekenden blik monsterde de burger den handwerksgezel, dan eerst volgde het bedachtzame antwoord :

»Hm ! ja, dat is er zoo een van den ouden stempel. De geheele week wordt er van den vroegen morgen tot den late avond gewerkt en des Zondags gaat het 's morgens en 's middags naar de kerk en daarna met de huisgenooten, dat wil zeggen, niet enkel met het gezin maar ook met de gezellen en leerlingen, naar buiten ; in den winter echter, of als het weder ongunstig is, zitten allen bijeen in de huiskamer van den meester en wordt er uit een stichtelijk boek voorgelezen of gezellig gepraat. Naar het mij voorkomt, kan zulk een leven je niet bevallen, jonge vriend ; welnu, kom bij mij, ik ben ook een goudsmid en geld geen jote minder dan Glöckner. Je bevalt me. Hier de hand ! Sla toe ! »

Karel weerde de hand af en sprak : »Gij hebt gelijk, veel in huis zitten valt niet in mijn smaak ; doch meer heb ik ook niet verwacht dan op mooie Zondagen naar buiten, misschien in het bosch, langs de rivier of naar een naburig dorp te mogen gaan en het lezen van goede boeken is een mijner grootste uitspanningen, vooral wanneer dikwijls een reisverhaal aan de beurt komt. Bovendien heb ik aan mijn goede ouders beloofd, bij den heer Glöckner te gaan werken. Aanvaard evenwel mijn harteelijken dank voor uw ongetwijfeld goedgemeenden voorslag.»

»Ik prijs je daarvoor, » luidde het op vriendelijken toon gegeven antwoord, »je ben op den goeden weg. Denk slechts niet te veel aan verder reizen ; een schaduwzijde daarvan heb je zoo even leeren kennen. Doch zie, hier zijn we aan de poort en men verhoort juist onzen misdadiger.»

Zij gingen binnen en gaven de verlangde inlichtingen omtrent den gevangene, die door luid jammeren medelijden wilde opwekken, waarbij hij zich herhaaldelijk Wolko, en Karel den boozen, dadelijk slaanden man noemde. Nadat ook Karels papieren nagezien

en in orde bevonden waren, kon hij ongehinderd met zijn begeleider verder gaan, terwijl de weeklagende Wolko naar de gevangenis gebracht werd.

De burger voerde zijn jongen vriend regelrecht naar de Rinnengasse en bleef voor een deftig huis staan. Een meisje, nog in de kinderjaren, zat onder de rondboogdeur, welker vleugels openstonden, en spon goudgeel vlas.

»Dag, vader!» riep zij verheugd. Terwijl zij opsprong, zag zij zijn begeleider; vragend keek zij haar vader aan.

»Hildegarde,» zeide deze, »ik breng een nieuwen huisgenoot, reik hem de hand ter verwelkoming!»

»Wees welkom!» dus sprak zij nu harerzijds vriendelijk den vreemdeling aan en reikte hem de hand.

»Wat beteekent dat?» vroeg Karel verbluft; »ik uw huisgenoot? Gij vergist u, mijnheer, ik moet bij meester Glöckner zijn.»

»Je staat voor hem, mijn zoon; ik zelf ben meester Glöckner en de vriend van je vader en dat is mijn eenige dochter, mijn vlijtige Hildegarde!» Plechtig voegde hij er bij: »Karel Clemen, God zegene je komst in mijn huis!»

»Gij zelf zijt meester Glöckner?» klonk het blijde uit Karels mond, »o! hoe gaarne neem ik bij u mijn intrek, indien gij mij nog aannemen wilt.»

De meester nam hem bij de hand en voerde hem eerst naar de werkplaats, opdat hij daar, naar handwerksgebruik, zijn belofte afleggen en begroet zou worden. Daarna bracht hij hem naar de huiskamer, waar Hildegard hem reeds bij haar moeder aangemeld had. Hij noodigde hem uit zich hier als te huis te beschouwen; hij werd zelfs bij zijn voornaam genoemd en zoo moeten ook wij hem voorloopig nog Karel blijven noemen. In zijne ontmoeting op den openbaren weg, bij de stad, die natuurlijk besproken werd, namen moeder en dochter zeer beslist voor hem de partij op en billikten volkomen zijn kordate handelwijze. Toen hij des avonds in zijn kamertje volgens zijn gewoonte zijn avondgebed verrichtte, kon hij God met een oprecht hart voor Zijn vaderlijke leiding danken. Met innige liefde gedacht hij tevens in zijn

gebed zijne zorgende ouders. De ziedende gramschap tegen den vermetelen gezel was vervlogen. In een streng zelfonderzoek vroeg hij zich daarentegen af, of hij niet al te hard met zijn belager in het gericht getreden was. Deze echter lag met wraakzuchtige gedachten tegen hem vervuld in zijne cel.

III. In de bergstad.

De kroniek verhaalt dat de protestantsche geestelijkheid te dier tijde een overgrooten bekeeringsijver aan den dag legde. Ook die der stad Freiberg deed niet voor die van andere plaatsen onder.

Wolko, een sluwe, doortrapte kerel, werd spoedig gewaar, hoe en waardoor hij zich het beste de gunst van hoogmogende heeren verwerven kon. Hij gaf voor een Turk te zijn, die als Oostenrijksch deserteur ver weggevlucht was; bedelende, nooit stelend had hij zich tot voor deze stad voortgesleept, voor welke hem op zijne bedde om een stuk brood tegen den hem folterenden honger onverdiende slagen gegeven werden; het beste bewijs zijner onschuld was, dat hij geen wapens bij zich had. Na een betrekkelijk korte gevangenschap gelukte het een ijverig leeraar, hem ten minste voorloopig aan alle straf te onttrekken en wel vooreerst zoo lang tot de onwetende Turk de leer van het christendom eenigermate begrepen had. Dat Wolko nochtans eenige dagen achter slot en grendel op water en brood gevangen moest zitten, verhoogde wel zijn wraaklust tegen Karel, maar goed beschouwd was dat in het geheel geen straf; want zoogeregeld en zonder zorg had hij in ieder geval in langen tijd niet geleefd; ook was hem na een degelijke wassching een ordentelijke, zindelijke kleeding gegeven, terwijl men zijne lompen uit verklaarbare vrees voor besmetting begraven had. Dit zag de ondank-

bare kerel echter niet in. En terwijl hij onderricht ontving in den godsdienst, die liefde leert, voedde hij in het geheim een gloeienden haat tegen Karel. Daarbij deed hij zich als vroom en goed voor zoodat hij kort daarna gedoopt en den naam van Christaan Frederik Wohlfahrt ontving. Voornamen heeren waren de doopborgen en begiftigden hem rijk, desgelijks vele lieden van stad en land, die tot de heinde en verre bekend gemaakte plechtigheid toegestroomd waren.

Bij de Glöckners stelde men geen vertrouwen in den nieuwen christen en Karel het allerminst. Zonder juist te kunnen zeggen, waarom, ging hij hem zoo veel mogelijk uit den weg; een onbestemd voorgevoel zeide hem, dat hem van deze zijde nog onheil zou berokkend worden. Met grimmige blikken, keek de nieuwbekeerde hem na, als het toeval hen elkander deed ontmoeten. Steeds spionneerde Wohlfahrt om te ontdekken of Karel een herberg bezocht; doch dit was tevergeefs. Herhaaldelijk zag men hem ook in den omtrek van Glöckners huis rondzwerven en eens zelfs had hij Hildegard tusschen licht en donker in de gang van het huis plotseling aangesproken, zonder dat zij hem had hooren binnenkomen. Het meisje was geweldig verschrokken en had dadelijk om vader geroepen en toen was hij haastig weer verdwenen. Sedert dien tijd ging meester Glöckner zich in den schemeravond zelf overtuigen of al de deuren en vensterluiken goed gesloten waren.

Ondanks de nabijheid van dien man achtte Karel zich gelukkig, dat de zorgende liefde zijns vaders hem naar Freiberg gevoerd had. In Glockner's werkplaats leerde hij nog kunstiger en fijner zaken vervaardigen dan te huis, en de waren van Glöckner stonden tot in verwijderde streken in goeden roep; van de kunstvaardige gezellen, die hem gaarne mochten lijden, leerde hij veel, en de familie Glöckner behandelde hem zoo lief en vriendelijk, als ware hij er een lid van. Dikwijls was het hem als zat hij te huis te midden der zijnen en rustten de oogen zijner ouders op hem. Gaarne nam hij aan de wandelingen der familie deel; lief waren hem ook de uren, waarin uit een goed boek voor-

lezen werd. Meester Glöckner bezat een voor dien tijd aanzienlijke bibliotheek, waarin men de beste toenmalige geschriften vond. Meester Glöckner was een minnaar van boeken, bezat de bekwaamheid om ze met oordeel te koopen en behoefde niet angstig naar den prijs te vragen. Daarbij had hij een broeder in Leipzig, die daar een aanzienlijke betrekking bekleedde; deze zond hem menig voortreffelijk werk. Ook woonde er een wezenlijke dichter in zijn huis, die aan het nuttige gaarne het schoone paarde.

Weinigen zullen den dichter Enderlin kennen, die in 1710 te Freiberg geboren, van jongsaf blind was, het echter door zijn rusteloozen vlijt vereenigd met een voortreffelijken aanleg zoover bracht, dat hij in 1734 de universiteit te Leipzig bezoeken en in het recht en de wijsbegeerte studeeren kon. De geldmiddelen hiertoe waren meerendeels uit het huis der Glöckners gekomen, eerst van den vader, daarna van den zoon, den tegenwoordigen meester. In zijn vaderstad teruggekeerd, had hij een gastrijke opname gevonden in het ruime huis, dat nu ook Karel herbergde. Zonder veel daarmede te kunnen verdienen, hield hij zich toch vlijtig met dichten bezig. Op den voor alles edele ontvankelijke Karel oefende de kiesche geest van dezen armen blinde en zijn zoo navolgenswaardige volharding en geestkracht een grooten invloed uit.

Toen het jaar van zijn verblijf in Freiberg ten einde liep en hij zich tot verder trekken begon voor te bereiden, overmeesterde hem ondanks alle reislust een zelfde weemoedig gevoel als het jaar te voren in Döbeln. Allen in huis deed het leed, dat hij nu scheiden wilde.

Op zekeren Zaterdagavond in de maand Mei trad hij voor het laatst uit de werkplaats. De meester gaf hem een getuigschrift waarover hij wel reden had zich te verheugen. Des Maandags morgen vroeg, als alles in huis nog sliep, met het eerste gezang van den leeuwerik, wilde hij zijn handwerksreis hervatten en wel Thuringen in, dat ook zijn vader op diens handwerksreis in zijne jeugd doorkruist had.

Behoedzaam liep hij des Maandags de trap af naar beneden. Daar stonden vader en moeder Glückner aan de deur der huiskamer en noodigden hem voor de laatste maal aan de eikenhouten tafel, die Hildegard voor het ontbijt gedekt had. — Daarna klonken tot afscheid van weerskanten hartelijke groeten en zegenwensen. Met treurigen blik reikte hem de dochter des huizes een tuiltje dat zij zoo even in den tuin geplukt had. Tranen blonken in aller oogen. Buiten ontvingen hem zijne kameraden; geen een ontbrak er. Zij namen hem in hun midden, dan ging het de straat af. Al zwakker en zwakker klonk hun lied de familie Glückner, die aan de deur staande den vertrekkende naogde, in de ooren:

Een bloem op den hoed en den reisstaf ter hand,
Trekt lustig de zwerver van lande tot land,
Betreedt vele wegen en ziet menig oord,
Maar zit nauwlijks neder of moet weder voort.

Wat lieflijke bloemen langs 't voetpad ook staan,
Hij kan ze niet plukken, voorbij moet hij gaan.
Zij bloeien zoo heerlijk en lonken hem toe,
Maar steeds moet hij voorwaarts, al wordt hij 't ook moe.

IV. O! welk een vreugd soldaat te zijn!

Buiten de stad gekomen zette Clemen, zoo willen wij Karel voortaan noemen, zijn handwerksreis in westelijke richting voort. Hij kon zich niet genoeg vermeien in de wonderen, die God in berg en bosch, in stroom en veld uitgestrooid had. Zoo verstreken lente en zomer. Bij het begin van den winter had hij het geluk te Arnstadt opname te vinden in een huis, waarin eens in vroegere jaren zijn vader op zijn handwerksreis voor langeren tijd gewoond had. De bejaarde echtelieden herinnerden zich nog recht goed dien tijd en even vol als zij van den lof des vaders waren

zoo lief kregen zij nu ook den zoon. Hoe goed God dat geleid had, toonde zich weldra zeer duidelijk. Clemen werd onverwachts door een heete koorts aangetast, wilde droombeelden woelden door zijn brein, en in de ergste nachten moest een zoon van den meester, een handwerksman in dezelfde stad, voor het bed waken en hem met geweld daarin terughouden. Zonder de zorgvuldige verpleging, die hem hier te beurt viel, zou hij waarschijnlijk niet in het leven gebleven zijn. Langzaam herstelde hij eindelijk en zijne krachten keerden terug. De geneesheer verbood hem echter voor langen tijd allen inspannenden arbeid. En toch moesten zijn bescheiden geldmiddelen uitgeput zijn, zooals hij dit, nadat zijn bewustzijn teruggekeerd was, gemakkelijk berekende. De brave echtelieden geboden hem echter in den beginne daarover te zwijgen zoo dikwijls hij er naar vroeg; hij moest eerst hersteld wezen, gaven zij voor. Doch hij wilde hun niet langer tot last zijn en zijn vermeende schuld nog vergrooten. Op zijn herhaald, dringend verzoek rekenden zij eindelijk met hem af. Terwijl hij echter gemeend had, dat hem niets anders zou overschieten dan zijne ouders te verzoeken hem geld te zenden, wisten de goedgehartige oudjes de rekening zoo te maken, dat hem van zijne contanten nog eenig geld restte, waarmede hij het wagen kon zijn reis te aanvaarden. Hij nam zich evenwel vastelijk voor zulke liefde te vergelden zoodra het slechts in zijn vermogen zou zijn.

Zoo was hij uit een groote verlegenheid en nood gered, want in dien tijd was het een omslachtige en door den oorlogstoestand zeer onzekere zaak op grooten afstand geld te verzenden in weerwil dat, vooral in Saksen, na uitvaardiging van de eerste algemeene postregeling in het jaar 1710, het postwezen op lofwaardige wijze ingericht was en het ook van koning Frederik Wilhelm I (1713—1740) bekend is, dat hij na het militaire zijn volle aandacht wijdde aan de post en haar »de olie van de geheele staatsmachine" noemde. Na een hartelijk afscheid van de goede menschen, die hem in Arnstadt verpleegd en geherbergd hadden, nam Clemen den reisstok weder ter hand. De lente, die buiten weder lachte, schonk hem spoedig nieuwe levenskracht.

en levenslust terug. Hij besloot het noorden in tot naar de hoofdstad van Denemarken, Kopenhagen te trekken. Hij schreef dit omstandig naar huis, gelijk hij ook niet in gebreke bleef den zijnen uitvoerig het verloop zijner ziekte en de zorgvuldige verpleging, waarvan hij het voorwerp geweest was, mede te deelen. Met vele hartelijke groeten en zegenbeden voor allen, die hem dierbaar waren, ouders, familie en vrienden, eindigde hij den brief en niemand vergat hij. — Weltra verliet hij de liefelijke dalen van het Thuringer land, trok het schoone Hartzgebergte door om zich eindelijk in Hildesheim voor een langeren tijd op te houden.

Hier zou een gewichtige verandering in zijn leven tot stand komen. Met den goud- en zilverarbeid, zoowel kunstige als eenvoudige, zag het er in Hildesheim zeer ongunstig uit. Clemen verdiende ternauwernood zoo veel als hij voor zijn onderhoud nodig had, ofschoon hij slechts zeer bescheiden behoeften had. Uit verscheidene landen daarentegen waren er werfofficieren aanwezig, die het geld lustig in hun zakken lieten klinken en goedgevormde jongelieden in hunne netten zochten te vangen. Het kon niet missen of ook de krachtige Clemen werd door hen ijverig aangezocht om dienst te nemen. Er was in de eerste plaats een Deen, die hem mededeelde, dat er in geheel Denemarken voor hem niets te verdienen was, daar heerschte in alle vakken nog grooter slapte dan in Duitschland. Clemen echter stelde geen volledig vertrouwen in den Deen. Wel bevestigden ook andere lieden wat deze over de slechte verdiensten in zijn land gezegd had, maar als soldaat wilde Clemen toch niet met hem medegaan.

Meer en meer maakte hij zich evenwel vertrouwd met de gedachte, dienst te nemen als soldaat tot de tijdsomstandigheden zich gebeterd hadden. Vele andere jongelieden zag hij in de gederen der soldaten treden en hiermede den besten weg inslaan om de nadeelige gevolgen van den oorlogstoestand te ontgaan. Of zou hij huiswaarts keeren, het getal der daar leeglopende handwerkslieden vermeerderen en het vaderlijke vermogen mede helpen opteren? Dit kwam hem het minst raadzaam voor.

Daarbij kwam dat hij een Hollandschen werfofficier, Alkhaven

genaamd, had leeren kennen, die een zeer rechtschapen man was en alle oneerlijke praktijken, gelijk die anders bij de werfbureau's in zwang zijn, vermeed. Met dezen verbond hem een innige, wederkeerige vriendschap, zoodat ten slotte beiden als broeders met elkander omgingen en elkander hun levensgeschiedenis verhaalden. Daardoor vernam Clemen, dat Alkhaven geen naaste bloedverwanten bezat en enkel nog een oom van hem in Suriname, een verre Nederlandsche kolonie aan gene zijde des oceaans, leefde. Dezen was het daar zeer goed gegaan; als vermogend man zou hij welhaast in zijn vaderland terugkeeren.

»Het vaderland blijft toch het vaderland!» voegde Alkhaven er bij; »gij kunt u niet voorstellen hoezeer ik mij over mijn op handen terugkeer in mijn vaderland verheug!» Daarop verhaalde hij zooveel van de schoonheden en voortreffelijkheden daarvan, waarbij de kunstzin en den rijkdom der bewoners niet onvermeld bleven, roemde zoo welsprekend alle eigenaardigheden van land en menschen, dat Clemen dit land een bezoek overwaardig begon te achten.

Om kort te gaan, op zekeren dag trad hij vastbesloten bij zijn vriend Alkhaven binnen en bood zich voor den Nederlandschen krijgsveld aan. Hoe welkom dezen zulks ook zijn moest, was hij toch van een veel te onbaatzuchtige natuur om niet te zeggen:

»Beste Clemen, gij weet dat ik u nooit tot zulk een stap heb willen verlokken; de soldatendienst is een harde dienst; daarbij staat er oorlog met het roofzuchtige Frankrijk voor de deur. Gij hebt mij verteld dat uwe ouders en andere vrienden u vóór alles groote bedachtzaamheid aanbevelen hebben. In hun naam vermaan ik u: Eerst overwegen, dan wagen.»

»Ik heb lang genoeg overwogen, nu wil ik wagen!» was het korte bescheid. Een krachtige handslag bezegelde het voornemen en met het aannemen der gebruikelijke dertig gulden als handgeld had Clemen zich onherroepelijk verbonden. Alkhaven veraste hem met een aanstelling van korporaal, beloofde hem voor den anderen morgen reeds de uniform en zette toen eenige flesschen goeden wijn op tafel. Onder vroolijk gekout werden deze geledigd en keerde Clemen met een tamelijk zwaar hoofd naar zijn woning terug.

V. Bange dagen.

Den volgenden ochtend ontwaakte Clemen met schrik uit een benauwdten droom. Strijdgewoel had hem omgeven; een woest uitzierende man had een groot mes tegen hem opgeheven, waarbij hij te gelijk met een vreemden tongval geroepen had:

»Je heb je verkocht voor dertig gulden, je zelve verraden, sterf dus!»

Met een luiden angstkreet schrikte hij uit zijn slaap wakker. Een gedaante stond voor zijn bed; hij meende dien vreeselijken vijand te zien. Het was echter Alkhaven, die hem kwam wekken.

»Ben je ziek?» vroeg hij Clemen bezorgd; »dat zou zeer te ongelegener tijd komen.»

»God zij dank, dat jij het ben! dat was een kwade droom!» sprak Clemen met een zucht van verlichting. Vlug sprong hij uit zijn bed.

»Naar ik zie ben je gelukkig goed gezond,” ging Alkhaven voort; »luister dus: hedennacht is er een koerier aangekomen. De Franschen zijn in ons land gevallen; morgen reeds moeten wij op marsch zijn; vandaag moet ik nog manschappen aanwerven zooveel ik maar kan; kom mede, gij zult mij behulpzaam zijn! Hier in dit pakket heb ik je uniform meegebracht, die je naar ik hoop passen zal.”

Weldra was Clemen gekleed. De uniform stond den forsch gebouwdten jonkman goed. Alkhaven zette hem zijn plan uiteen. Clemen zou dien dag het in de stad opgerichte werfbureau waarnemen, terwijl hij om aan de ontvangen bevelen zooveel mogelijk te voldoen en talrijke jongelieden aan te werven, in den omtrek zou uitzien.

»Spaar je handgeld,” vermaande hij nog, »koop niets; je kon het nog goed noodig hebben!”

Tegen den avond keerde Alkhaven terug, een tamelijk aantal nieuw aangeworvenen medebrengende; doch deze schenen hem over het algemeen weinig te bevallen; barsch verwees hij hen

naar de binnenplaats van het huis, waarin het werfbureau gehouden werd, dat Clemen dien dag had waargenomen.

»In tijd van nood eet de duivel vliegen,» zeide hij ontstemd, toen Clemen hem had medegedeeld, dat zich niemand had aangemeld en hem daarop naar de uitkomst zijner eigene werving vroeg. »Ga met mij naar buiten, ik zal je de kerels toonen.»

Hij bracht hem op de plaats, waar de nieuwe kamera len zich voor het meerendeel op den harten grond hadden uitgestrekt, dien zij met het kostelijkste bed schenen gelijk te stellen, te oordeelen naar de plek, die zij daartoe uitgekozen hadden.

»Zij hebben bijna allen hun handgeld op onwaardige wijze verbrast en zich beneden het redelooze dier gesteld, dat slechts drinkt om zijn dorst te lesschen,» gromde Alkhaven; »doch laat ze maar liggen; de nacht is zacht en binnen weinige uren marcheeren wij af.»

Clemen wendde zich van dat schouwspel af. Daar zag hij voor zich een man, die hem met gloeiende oogen onheilspellend aanstaarde. Dat was de gedaante van zijn droom, dat was echter ook de arglistige kerel van de heirbaan bij Freiberg en die spioneerende gluiper rondom het huis van Glöckner, kortom, het was de christen Wohlfahrt, de voormalige Turk Wolko. Clemen sprong zoo haastig terug als had hem een giftige adder gestoken.

»Ken je hem?» vroeg Alkhaven.

»Heb je dezen man ook aangenomen?» vroeg Clemen daarentegen.

»Ja, ik heb hem voor de helft van het handgeld kunnen krijgen.»

»Vast en onherroepelijk?»

»Voor dezen oorlog, bepaald.»

Zwijgend keerde Clemen zich om en ging het huis weer binnen; verwonderd volgde hem Alkhaven. Wohlfahrt hief dreigend de vuist achter hen op en mompelde kwaadaardige woorden.

»Ken je dien man?» vroeg Alkhaven zijn vriend in de kamer nogmaals.

»Dat is de eenige vijand, dien ik bij mijn weten op aarde heb; dat is Wolko, nu Wohlfahrt geheeten, van wien ik je verhaalde,»

riep Clemen; »met een schurk kan ik niet te zamen dienen, neen, neen! geef mij mijn woord terug!»

Treurig zag Alkhaven den opgewonden jonkman aan.

»Verlang eerder mijn dood,» sprak hij ernstig, »dan dat ik mijn eed breke. Je bent en blijft soldaat zoowel als die man, dien je overigens als korporaal niet te vreezen hebt evenmin als ik.»

»Vreezen?» riep Clemen, »dat is het ware woord niet, ik verafschuw hem, want hij evenaart een giftige slang. O! had ik mijn woord terug!»

»Je bezit altijd nog een te hartstochtelijke geaardheid, een te licht opbruisenden toorn, die het kind beheerschen. Ik herinner mij zeer goed, wat je me van dien man gezegd heb. Zulke vijandschappen komen in het leven nog meermalen voor. Het zou er erg uitzien als een verstandig mensch zich daardoor vrees liet aanjagen en niet rustig en onvermoeid zijn weg wilde vervolgen. Daarbij gelukt het mij zeker,» voegde Alkhaven er bij, »hem na onze aankomst in het leger in een andere compagnie te doen overplaatsen, dan is de steen des aanstoots geheel en al verwijderd.»

Hoe bont het gezelschap ook van alle kanten bijeengeraapt was, dat onder de leiding van Alkhaven en Clemen des anderen daags vroegtijdig uit Hildesheim rukte, toch werd er een lied gemeenschappelijk aangeheven. Ruw waren de keelen en toch drong het diep in Clemen's hart, wat de vrijwilligers zongen:

„Kaptein!” zoo riep de moeder,
Al schreiend aan zijn deur.
„Och, geef mijn zoon mij weder!
„Ach stel mij niet te leur!”

„Al wildet gij hem koopen
Met al uw goed en geld,
Uw zoon moet eenzaam sterven
Op 't bloedig oorlogsveld!”

»Als mijne moeder mij thans eens zag gaan,» zeide hij neerslachtig bij zich zelve, »in gezelschap van den slechten kerel, die

mij met zijn haatdragende blikken vervolgt! Of ook zij niet den kapitein zou opzoeken? Of vader niet zou zeggen: Mijn zoon, eerst wegen dan wagen? Ware het niet beter geweest als ik ditmaal langer gewogen had?"

Zoo peinzende en mijmerende, zijn benauwden droom voortspinnende, stapte hij aan Alkhaven's zijde voort. Deze liet hem stil begaan in de meening, dat hij vanzelf zijne dwaasheid zou inzien van zich iets aan zijn vijand te laten gelegen liggen. Volgen wij dit voorbeeld en keeren wij voorloopig naar de geboorteplaats van Karel terug.

* *
*

De Silesische oorlogen, welker geschiedenis wij ter zijde laten, hadden volgens de eigen berekening van Frederik den Groote aan het rampzalige land van Saksen 40 à 50 millioen thaler aan oorlogschatting afgeperst, waarbij de onberekenbare sommen niet medetellen, die door brand en vernieling en door inkwartiering van de verbonden troepen verslonden werden. Waar vlijtige en gelukkige menschen geleefd en gewerkt hadden, zag men steenhoopen en bouwvallen, treurige overblijfselen van de vroegere welvaart hunner bezitters, den Saksischen minister Brühl aanklagende als den hoofdaanstoker van den tegenwoordigen oorlog. Steden en dorpen waren verarmd, tallooze woningen in de asch gelegd, akkers en velden verwoest, hongersnood en ziekten heerschten alom. Alle crediet was vernietigd, het muntwezen verkeerde in de grootste verwarring, justitie- en politiewezenen in ontzettende wanorde. Steeds waardeloozer wordend geld werd tegen de volle waarde uitgegeven, om later tegen een derde deel weer ingewisseld te worden; ongestraft oefenden valsche munters en dievenbenden hun bedrijf uit. Zoo werd het land totaal uitgeput. Een donkere bladzijde in de geschiedenis van Saksen is de tijd van Brühl, die bij al het ongeluk zijner landslieden aan een ongehoorde verspilzucht den lossen teugel vierde en zich zelven en zijne gunstelingen nog wist te verrijken.

Hoe treurig zag het er ook in Döbeln uit ! Droevig en bekommerd weidde dikwerf het oog van den vromen pastoor van den preekstoel over de schaar der geloovigen, die in den tempel samenvloeiden, God om verlossing uit hun lijden smeekende. Het aantal der geloovigen was steeds kleiner geworden. Velen waren onder de ellende bezweken ; de dood had hun de laatste klacht van de lippen weggekust en hun verlossing gebracht.

Ook de familie Clemen had ruim haar deel gekregen in den nood en de ellende, die alom heerschten, dewijl alle vakken van nijverheid stil stonden en er derhalve niet verdiend werd. Wel verhief zich de gevel van het huis des goudsmids nog hoog boven de omliggende huizen, maar de zwermen duiven waren verdwenen. De door vlijtige hand in de kasten en kisten vergaarde voorraad was uitgeput ; de laatste noodpenning was uitgegeven.

»Wat moet er van ons worden, als de arbeid mij geen verdiensten meer geeft ?» vroeg Clemen zijn geestelijken vriend.

»Gij hebt geen reden om den moed op te geven,» troostte deze ; »voor het voedsel van het lichaam en de ziel heeft de hemelsche Vader altijd nog gezorgd.»

»Mijn werkplaats is als uitgestorven ; zelfs brengt men mij ternauwernood een zilveren ringje of kettingje om te repareeren, en die het brengt is zelf zoo arm, dat men niets durft rekenen voor den geringen arbeid ; ik zie geen uitkomst in de ellende.»

»Foei, schaam u ; meent gij dan dat gij door God verlaten zijt ?»

»Ik weet geen raad meer, ook wij kunnen het dagelijksch brood niet meer verdienen ; en hoe zou men hoop kunnen voeden op betere dagen, als men de verwoeste en platgetreden graanvelden en akkers ziet ?»

»Een man, een christen, mag nooit de moed en de hoop verliezen ; wat zouden dan de zwakken doen ? Gij moogt niet bezorgd zijn en zeggen : wat zullen wij eten, wat zullen wij drinken ? Hoop, arme ziel, hoop en blijf onversaagd ! Vertrouw op God ; Hij zal u uit alle ellende verlossen, wanneer de tijd gekomen zal zijn !»

»Ware men maar niet zoo geheel machteloos tegenover het onverdiende ongeluk, dat iemand dreigt te verstikken.»

»Door morren en klagen verkrijgt men niets van God; men moet er om bidden. En »onverdiend» zegt gij? Wanneer verdient dan eigenlijk wel een mensch, volgens u, wederwaardigheid of tegenspoed?»

Clemen zweeg. Op dat oogenblik trad zijne vrouw binnen. Nadat zij den waardigen geestelijke hartelijk verwelkomd had, zeide zij tot haar man:

»Vader, onze zieke buurman laat ons door een zijner kleinen — schuchter staat zij buiten in de gang en ziet zoo bleek en vermagerd uit — verzoeken hem nog wat meel af te staan; zij hebben hoegenaamd niets meer te eten. Denk eens aan; zij hebben geene moeder meer.»

»Het gaat niet, moeder,» verklaarde Clemen; »ik weet het, het gebrek is groot; maar ik moet toch ook voor ons zorgen!»

»Al wat gij den arme geeft, zal u honderdvoudig vergolden worden.»

»Maar wij hebben zelf nog zoo weinig!»

»Een kleine hoeveelheid kunnen wij toch nog wel missen!» bleef de goede vrouw aandringen en terwijl de bezoeker haar vriendelijk toeknikte, legde zij vertrouwelijk hare hand op den schouder haars mans.

»En als ik ulieden nu daarvoor moest laten honger lijden, hardnekkige voorspreekster?» antwoordde hij reeds half overwonnen en keek haar liefdevol aan.

»Dan gedenkt wellicht iemand anders het woord: »Breng den hongerenden uw brood!» En al gebeurt dit niet, wij zijn toch gezond en onze kinderen ook; God geve, dat onze Karel het ook zij! wij kunnen wel wat verduren. Naast ons woont een zieke man, en de hongerige kinderen zijn zwak en tener en hebben geen moeder meer. Weet gij nog hoe gij de brave echtelieden in Arnstadt zegendet, dat zij ons kind in zijne ziekte zoo liefderijk verpleegd hadden?»

»Zwijg stil, moeder, zwijg stil! geef hun zoo veel als u goeddunkt; wie zou hardvochtig blijven, als gij verzoekt?»

»Nog kunnen wij iets geven, vader; nog heb ik mijn gouden

huwelijksketting met den daaraan hangenden dukaat, en de akkers zullen ook weder vruchten opleveren; laat ons slechts de hoop niet verliezen!"

Zij omhelsde haren man en ging heen om met het arme kind haar meelvoorraad te deelen.

Haar met vochtige oogen naziende, zeide Clemen tot den pastoor: »Ik heb den ketting zelf gesmeed en haar dien op onzen trouwdag omgehangen, daarom stelt zij op dat kleinood zoo veel prijs en houdt het hoog in eere. Ja, gij hebt gelijk, eerwaarde, zulk een huisvrouw is edeler dan de kostbaarste parel; het hart haars mans kan zich op haar verlaten.»

»En voedsel zal hem niet ontbreken,» voegde de pastoor er bij en drukte zijn vriend de hand.

»Dat geve God!» zuchtte Clemen uit het diepste zijns harten.

VI. Soldaten-vreugd, — Soldaten-smart.

Het gelukte Karel Clemen door wilskracht van lieverlede den slechten indruk, dien de nabijheid van Wohlfahrt op zijn gemoed gemaakt had, te overwinnen en zich aan zijn droevige gedachten te ontrukken. Alkhaven deed zijn uiterste best om hem in die betere stemming te versterken en bleef niet in gebreke de belangstelling van Clemen voor het voor hem liggende land en deszelfs bewoners levendig te houden, nu eens door ernstige verhalen uit de geschiedenis der Nederlanders en van hun aanhoudenden krachtdadigen strijd met de zee, dan weder door grappige mededeelingen over hunne eigenaardigheden en gebruiken. Eindelijk kwamen zij op de plaats hunner bestemming aan. Het was Bergen op Zoom, een kleine vesting aan het riviertje de Zoom. Hier werden zij in allerijl geoefend en daarna tegen de Franschen in het veld

gebracht. Na het gevecht bij Lavelde, waarbij Clemen ongedeerd bleef, werd het regiment naar Maastricht gecommandeerd, welke stad als de sterkste Nederlandsche vesting door de Franschen erg bedreigd werd. Daar gelukte het Alkhaven, Wohlfahrt in een andere compagnie te doen overplaatsen. Diens wrok was echter daardoor niet verminderd, hoewel hij juist in deze nieuwe compagnie de gunst van een luitenant won en door diens aanbeveling sergeant werd. Beiden waren bij niemand bemind en zoo kunnen degenen wel gelijk gehad hebben, die meenden dat deze bond rustte op den gemeenschappelijken haat tegen brave, goede kameraden.

Clemen, die toch den luitenant in het geheel niets in den weg gelegd had, moest zich ten minste meermalen door hem op ongerechvaardigde manier laten krenken, wat zelfs den boven hen geplaatsten majoor opviel, zoodat deze er den luitenant op zekeren dag over berispte.

»Maak u niet ongerust,» troostte Alkhaven Clemen, »zij zijn ook mij niet genegen; ik zou echter niet weten waarin zij ons zouden kunnen benadeelen.»

Werkelijk scheen alle bezorgdheid ongegrond. Meer en meer verwierf Clemen zich de gunst zijner goedgezinde superieuren; de genegenheid zijner kameraden verlichtte hem de vervulling zijner plichten. Door den in Maastricht vroeger welbekenden Alkhaven, zoowel als door zijn eigen innemende manieren, won hij onder de burgers goede vrienden, en hoewel hij na den in het jaar 1748 te Aken gesloten vrede zijn eervol uitslag had kunnen bekomen, begeerde hij het in het geheel niet. De aangenaamste uren sleet hij met Alkhaven. Als zij in vertrouwelijk gesprek na goed volbrachten dagelijkschen arbeid bij elkander zaten, beseften zij naar waarde het reine geluk, dat het bezit van een waar vriend aanbiedt. Als liefderijk zoon spaarde hij zooveel als hem slechts eenigszins mogelijk was. Te huis was de nood hooger gestegen; zijn geringe spaarpenningen waren daar zeer welkom. Men schreef hem ook wel van huis, dat ouders en kinderen naar hem verlangden, voornamelijk de moeder, maar men verheelde hem

ook niet, dat de vroegere welvaart geheel verdwenen was; zijn zwager, de koopman, had allen levenslust verloren en zijn zaak geheel opgeheven. Derhalve moest Clemen alle reden hebben met zijn toestand tevreden te zijn. Week aan week ging rustig voorbij. Daar gelukte het zijnen vijanden hem op een onvoorzichtigheid te betrappen en in groot gevaar te brengen.

Tijdens de belegering van Maastricht had de regimentscommandant op zeer zware straffe verboden in de hoofdwacht te spelen en elkander geld af te winnen, onverschillig of het kaart- of dobbelspel was. Toen echter na het sluiten van den vrede de onverbeterlijke, wilde sujetten uit den dienst ontslagen waren geworden, en het spel niet meer ontaardde, zag men daarin niets strafbaars meer. Nog nooit had Clemen gespeeld, daar hij zich liever met een goed boek bezig hield. Op zekeren dag echter nam hij voor een vriend den wachtdienst waar. Hij had zich niet vooraf van een boek kunnen voorzien en zag met een kameraad de verveling van een eentonigen dienst voor zich. Zijn kameraad stelde hem voor zich door het spelen om een kleinigheid den tijd te korten. Eerst maakte Clemen eenige bedenkingen, maar hij liet zich eindelijk overhalen, en onder lach en scherts speelden zij eenigen tijd, waarbij de ongeoeffende Clemen een kleinigheid won, die hij echter den anderen morgen aan een eenvoudig ontbijt met zijn tegenpartij weder besteedde; zijne kameraden plaagden hem er mede, dat het geluk juist dengene begunstigd had, die het minste van het spel kende.

Daarmede scheen de zaak afgelopen. Toevallig hoorde evenwel Wohlfahrt er van. Onder den schijn van onschuldige nieuwsgierigheid, sprak hij dien kameraad aan, die de kleinigheid verloren had en hoorde hem over het gebeurde uit, waarop gene, die de slechte bedoelingen niet vermoedde van den vrager, dezen uitvoerig de geheele toedracht vertelde. Naderhand deed hij zich zelve natuurlijk bittere verwijten dien boosaardigen man niet kort en bondig afgescheept te hebben.

Onverhoeds voor den commandant geroepen en wegens deze zaak verhoord, mocht het Clemen niet gelukken de onbeduidend-

heid daarvan in het ware licht te stellen. Niemand anders dan Wohlfahrt had door zijn luitenant den commandant, die zeer driftig was, in den waan gebracht, dat Clemen een ingekankerd speler was, die wetens en willens de verordening van den commandant overtrad, anderen verleidde en hun zelfs het om te leven onontbeerlijke geld afwon. Toen nu de gestrenghe heer kortweg de vraag stelde, of Clemen gespeeld en geld gewonnen had en hierop met een »ja» moest geantwoord worden, verklaarde hij de wet in haar volle gestrengheid te zullen toepassen en een afschrikkend voorbeeld te willen stellen.

De in oorlogstijd vastgestelde, maar in alle gevallen tot dan toe niet opgeheven straf bestond echter in degradatie voor het front van het regiment, spitsroeden loopen en vervallenverklaring van den militairen stand.

Zoodra het ruchtbaar werd, dat Clemen deze harde straf zou ondergaan, wilde niemand zulks gelooven. Het kon, zoo meende men, den commandant onmogelijk ernst zijn dezen harden maatregel toe te passen, die zich slechts in oorlogstijd tegen slecht gespuis rechtvaardigen liet. Wat was er echter tegen te doen. De woorden der verordening spraken duidelijk en derhalve kon niemand verhinderen, dat Clemen in harde gevangenschap gehouden werd. Er was voor gezorgd dat hij niet kon vluchten: men had hem den valschen Wohlfahrt tot bewaker en bewaarder gegeven. Geheel ter neder geslagen zat Clemen in een akelige donkere cel. Aanvankelijk was nog de hoop in hem levendig geweest dat het zoo erg niet kon zijn als Wohlfahrt wel zeide, daar zijne vrienden hem wel zouden redden. Toen echter dag aan dag verstreek, zonder dat er een straal van hoop tot hem doorgedrongen was, begon hij het ergste te duchten. Hij martelde zijn brein met plannen, tevergeefs, er vertoonde zich geen uitweg. Rusteloos liep hij zijn cel op en neder, onderzocht de muren, schudde aan de dikke ijzeren staven, door welke geen straal van zon of maan heendrong. Eindelijk voelde hij zich ook lichamelijk ziek en bereidde zich onder vrome gebeden tot zijn dood voor, daar hij meende, de hem toegedachte straffen niet te zul-

len kunnen doorstaan. Ernstig ontwaakte in hem de wensch, dat de dood hem nog in den kerker mocht treffen

Alkhaven was niet weinig verschrikt, toen hij de onheilvolle mare vernam. Nadat hij nauwkeurige inlichtingen omtrent de geheele zaak en de aanklacht had ingewonnen, liet hij zich bij den commandant aanmelden, bij wien hij vroeger eenigen tijd eerst als secretaris daarna als eenvoudig schrijver had gearbeid. Hij werd evenwel slecht ontvangen. Toen hij Clemen verontschuldigen wilde, werd hem barsch geantwoord, dat hij zelf verdacht werd en zich wel in acht mocht nemen, dat niet ook hij in verhoor genomen en gevonnisd werd : overigens wenschte de commandant verder geen enkel woord meer over deze zaak te hooren ; het vonnis was uitgesproken en onherroepelijk. Zulk een gestrengheid van den overste had men in dit geval niet verwacht. Ook in de stad werd er veel over gesproken ; het betreurenswaardige lot van korporaal Clemen vond algemeene deelneming.

Alkhaven gaf evenwel den moed nog niet verloren en wilde een laatste middel beproeven. In den dienst des oversten had hij zich de genegenheid van al de huisgenooten verworven en ook het vertrouwen van diens echtgenoote. In zijn angst om den vriend liet hij zich bij deze dame aanmelden. Zij hoorde hem ook welwillend aan en verklaarde, dat zij reeds veel over het geval had hooren spreken en den veroordeelde gaarne zou willen helpen, maar zich niet in militaire aangelegenheden durfde mengen. Reeds wilde Alkhaven treurig weder heengaan, maar het deed de menschlievende dame toch leed hem zoo te laten scheiden ; zij riep hem derhalve terug en deelde hem een plan mede, dat hij met vuur aangreep, hoewel zij er bijvoegde, dat men er zich niet te veel van beloven mocht.

Ziehier haar plan : de voor de strafuitvoering vastgestelde dag was de Zaterdag. Nu trof het toevallig dat de dag te voren de verjaardag van den commandant was, die ook dit jaar feestelijk zou gevierd worden. Tot het gezin van den overste behoorde een zesjarig lief meisje, zijn oogappel. Uit den zoeten kinder-

mond zou den vader een klein verjaarsgedicht toeklinken. Dit zou kinderlijke wenschen en beloften en ten slotte een bede bevatten, die licht te raden zou zijn. Vastelijk hoopte Alkhaven dat dit plan gelukken zou.

De feestelijke dag liep echter ten einde, zonder dat zich de kerker voor Clemen geopend of eenige schemering van hoop zich aan hem en zijne vrienden vertoond had. De overste was ook dezen dag, evenals altijd, streng en onverzettelijk in den dienst geweest. Alkhaven had het gewaagd, zich bij de vrouw van den commandant te laten aanmelden, doch was niet ontvangen geworden. Men bleef steeds in de grootste onzekerheid omtrent het lot van den veroordeelde verkeer en er heerschte dien tengevolge groote verslagenheid onder zijne talrijke vrienden, terwijl zijne weinige vijanden jubelden.

Intusschen was er toch eenige verandering in den staat van zaken gekomen. Zichtbaar verheugd had de commandant den gelukwensch en de geschenken zijner gade aangenomen en ver-teederd en vriendelijk had hij daarop het oog gevestigd op zijn voor hem tredende lieveling, die met gevouwen handjes, den vader trouwhartig aanziende, de van buiten geleerde strofen had opgezegt. Bij de bede om genade voor den goeden man, die in den donkeren kerker treurde, hadden zijne oogen vragend de gade aangezien, die daarop in hare verlegenheid haar dochtertje opgetild had, zoodat het met hare mollige armpjes den hals haars vaders kon omstrengelen. Hij had het kind gekust en dan zijne gemalin de hand gedrukt en een langdurig onderhoud met haar gehad, in verband waarmede zij Alkhaven dien dag niet spreken wilde.

In den vroegen morgenstond van Zaterdag stelde zich onder een doffe stilte het regiment op de markt op en werden de roeden onder de soldaten uitgedeeld. Met al zijn ordeteekenen versierd, verscheen de commandant. Deelnemend keken medelijdende bewoners der onliggende huizen door de openstaande ramen. Er bewoog zich ook veel volk op de markt en in de straten. Bleek als ware hij de veroordeelde zelf, stond Alkhaven op zijn

plaats; zijn gelaatstrekken maakten een beweging als moest hij met geweld zijne tranen onderdrukken. De bevelvoerende majoor waagde nog een laatste buitengewone poging. Hij had den gezamenlijken onderofficieren den raad gegeven, dat zij, zoodra hij van het paard stijgen en den regiments-commandant naderen zou, uit de gelederen treden, hem op den voet volgen en voor Clemen smeecken zouden hem ten minste geen spitsroeden te laten loopen — en als dit nog niet hielp, zouden alle soldaten een eenparig verzoek doen. Onder het luid gewezen van toekijkende vrouwen en kinderen had dit op hartroerende wijze plaats, doch helaas! vruchteloos. Toornig vroeg de commandant:

»Hoe! zoudt gij soms in verzet willen komen?»

Zoo ongunstig zag het er voor Clemen en zijn pardon uit, toen hij verzocht voor den commandant gevoerd te worden, waarin deze bewilligde. Clemen boog eerbiedig voor hem, hief de handen op en smeekte vurig, dat de genadige heer commandant hem voor de openbare schande mocht willen bewaren, aan iedere andere straf zou hij zich gewillig onderwerpen. Dit was het oogenblik dat de commandant afgewacht had. Met luider stemme verkondigde hij aan de soldaten en de op de markt bijeengestroomde menigte, dat hij ter wille van de algemeene genegenheid en achting, waarin de veroordeelde stond en met het oog op diens tot dusverre steeds vlekkeloos onberispelijk gedrag, hem volledige gratie schonk, de doorgestane angst zou zijn eenige straf zijn. Hij kon er niets meer bijvoegen, al had hij ook gewild. Luid gejubel brak op de geheele markt uit. De soldaten omarmden elkander; want hoe grooter de bezorgdheid geweest was, des te grooter was de algemeene vreugde. Witte doeken wuifden uit de ramen, en menigeen, die Clemen gelukwenschend de hand kwam drukken, kon de opwellende vreugdetranen niet weerhouden. Alkhaveu lag het eerste aan zijne borst en zag daarna dankbaar den commandant aan, die te midden van het levendigste gedrang te paard zat. Vele handen strekten zich ook naar dezen uit, alsof hij niet meer een bevelhebber, maar een gelijkstaande goede kameraad was, wien men de hand moest drukken. In warme be-

woordingen bedankte hem ook Alkhaven, wiens gelaat van blijdschap straalde. Later zeide de overste tot zijn gemalin :

»Ik had niet gedacht, dat een buitenlander van zoo ondergeschikten rang zulk een algemeene achting zou kunnen verwerven. Dat ik tegenover hem niet te hard geweest ben, daarvan komt ook u ten deele de verdienste toe ; hier hebt gij uwe belooning ! » sprak hij, terwijl hij zijn dochttertje op zijn knieën zette en haar een kus op het rozige mondje gaf.

In zegepraal werd Clemen in zijn kwartier teruggebracht, dat den ganschen dag door hem gelukwenschende bezoekers gevuld was.

Wohlfahrt en de luitenant waren dadelijk na het pardon van den commandant teleurgesteld van de markt weggeslopen. De luitenant meldde zich nog denzelfden dag ziek en verdween daarop tot algemeene tevredenheid na een stil bekomen ontslag geheel en al. Wohlfahrt was driest genoeg om te blijven, doch al zijne kameraden keerden hem den rug toe en vermeden hem zooveel mogelijk, terwijl zijn superieuren hem koel en gestreng behandeldden.

VII. Aan gene zijde des oceaans.

Hoe gelukkig deze ongelukkige zaak ook voor Clemen was afge-loopen en hoeveel geruster hij zich ook kon gevoelen, toch kon hij het denkbeeld niet van zich afzetten, dat de nabijheid van Wohlfahrt hem ook verder nog ongeluk zou aanbrengen. Waarheen zou hij zich echter begeven ? De brieven van huis werden niet bevredigender ; zou hij daar medehelpen met niets te doen ?

Onverwachts kwam er uitkomst. Er werd op zekeren dag bij de wachtparade bekend gemaakt, dat er vrijwilligers naar Suriname gevraagd werden. Niet voor de eerste maal klonk hem deze naam in de ooren ; hij wist ook dat daarmede een Nederlandsche kolonie op het vasteland van Zuid-Amerika bedoeld

werd; iets na'sers daaromtrent wist hij evenwel niet. De lust bekreep hem zich voor den dienst aldaar te laten aanwerven; maar hij wilde zich niet verbinden, alvorens voldoende ingelicht te zijn omtrent de volgende punten: Hoe ver is Suriname? Hoe lang duurt de reis over zee daarheen? Hoe ziet dat land er uit? Wat is daar voor de soldaten te doen?

Een oud-scheepskapitein gaf hem uitvoerig bescheid, waarheid en verdoening ondermengende. Hij roemde den onvergelykelijken rijkdom van het land en hekelde enkel en alleen de inboorlingen, die hij roodbruine schurken en bandieten noemde. Zij onderhielden met de aan hunne meesters ontvluchte slaven gemeenschap en waren gevaarlijke vijanden. Niettemin zou hij in Clemen's plaats er in ieder geval heengaan; daar kon een gezond en ijverig mensch zich eerder een eervolle positie verwerven dan in Europa. Ook had Clemen gelegenheid zich te overtuigen van de groote vruchtbaarheid van dit land. In groote magazijnen lagen talloze balen met koffie, katoen, rijst, suiker, mais enz., opgeslagen, altemaal voortbrengselen, die den koop lieden veel winst opleveren. Spoedig was dan ook zijn besluit genomen.

Alkoven werd zeer mistroostig, toen hij bemerkte, dat het Surinaamsche vraagstuk Clemen zoo levendig bezig hield. Daar hij het niet verhinderen kon, dat deze zich als vrijwilliger naar Suriname aanmeldde, hield hij zich voor verongelykt en noemde zulk een handelwijze met het oog op de laatste gebeurtenissen in Maastricht een ondankbaarheid jegens God, superieuren en vrienden, zoowel als tegen de geheele burgerij der stad; hier had Clemen zijn brood en daarbij uitzicht op bevordering; de stap echter, dien hij doen wilde, geschiedde in een onzekere toekomst; geen ander onderofficier, dan hij alleen, had zich aangemeld; waarom moest dan juist hij naar een verafgelegen land gaan, waar volslagen ongeordende maatschappelijke toestanden heerschten, om daar voor hoogmoedige plantagebezitters dienst te verrichten en arme, mishandelingen ontvluchte negers te vervolgen?

Clemen had dat alles evenzeer bedacht, alsook dat hij zich van ouders en familie op een bijna onbereikbaren afstand scheidde; maar de wensch uit Maastricht weg te komen, de overtuiging het tegenwoordig, weinig loonnende en weinig vooruitzicht biedende soldatenleven toch eenmaal te moeten opgeven en een ander arbeidsveld te zoeken, de lust, het vreemde werelddeel te zien, de overtuiging dat plichtsbetrachting en ijver ook aan gene zijde des oceaans op prijs gesteld zouden worden: dat alles gaf den doorslag.

Op zekeren dag liet de overste Clemen bij zich ontbieden, om hem mede te deelen, dat men hem tot commandant van den militairen post in Suriname verkozen had. Wel is waar stond hij dan altijd nog onder de bevelen van den gouverneur aldaar, die de heeren der Generale Staten (de afgevaardigden der Kamers in de Nederlanden) vertegenwoordigde, doch de wijze van uitvoering dezer bevelen, de leiding der afzonderlijke militaire ondernemingen bleef aan hem overgelaten en bood hem veel moeilijkheden, maar ook rijke gelegenheid aan zich te onderscheiden. Een der grootste moeilijkheden was ontegenzegglijk het onvoldoende aantal der hem ondergeschikte manschappen. Of deze door vertrouwbare aan het heete klimaat gewende slaven vermeerderd en zoo tot een krachtig optreden tegen de boschnegers in staat gesteld konden worden, zou overwogen, doch eerst ter plaatse zelve beslist kunnen worden.

De commandant zette hem dit alles breedvoerig uiteen en gaf hem nog menige nuttige inlichting omtrent de plichten, die hij daar te vervullen zou hebben en toonde zich zoo spraakzaam en vriendelijk, dat Clemen er zich niet genoeg over verwonderen kon.

Alkhaven mokte lang en sprak hem slechts met norsche woorden toe. Doch hoe meer de dag der scheiding naderde, hoe meer hij weder bij zijn vriend verscheen. Den laatsten avond, dien de landverhuizer in Europa doorbracht, sleten zij in elkaanders gezelschap.

In den vroegen morgen stond Alkhaven weder voor het bed van Clemen, evenals vroeger in Hildesheim. Met een treurigen

blik beschouwde hij den slapende. Deze sloeg de oogen op en glimlachte vergenoegd, omdat hij de genegenheid zijns vriends teruggevonden had.

»Gij hebt me een zeer groot verdriet aangedaan met voor Suriname dienst te nemen,» klaagde Alkhaben; »je verscheurde een vriendschapsband en weet niet of je dien in het leven nog wel ooit weder aanknoopen kan; nu sta ik weer geheel alleen.»

Hij verliet den scheidende geen oogenblik meer, steeds was hij bij hem en omgaf hem met de liefderijke zorgvuldigheid eener moeder, die tot zelfs aan de geringste kleinigheid denkt. Ja, hij had in stilte verlof aangevraagd; hij reisde met hem tot aan de plaats der inscheeping en bleef bij hem, tot hij op de trap van het oorlogsschip stapte, dat de vrijwilligers voor Suriname zou overbrengen. Bij het afscheid stopte hij hem een brief in de hand met de woorden:

»Ik heb je vroeger eens gesproken van een oom, een broeder mijner moeder-zaliger, die in Suriname woont. Hij is nog met hart en ziel aan Europa gehecht en schrijft mij wel is waar zelden, maar altijd even hartelijk. Breng hem dezen brief; ik denk, dat hij je het hart van dezen man, die zich daar ginds zeer eenzaam gevoelen moet, zal ontsluiten. Naar ik hoop, komt hij volgens zijn dikwijls gedane belofte binnenkort terug en.... brengt je mee.»

Op den brief stond: »Aan den heer Johannes Meys, directeur der Plantage Buysenvliet bij Paramaribo in Suriname.»

* *
*

De overtocht had plaats in het jaar 1750. Hij was zeer voorspoedig, leverde niets vermeldenswaardigs op en beviel den nieuweling des te beter, dewijl hij geheel en al van zeeziekte bevrijd bleef. De vaart duurde over de vijf weken en Clemen had dus ruimschoots den tijd zijn leven te overdenken. Niemand zal zoo licht, zonder ernstig te overleggen, een nieuw leven, een onzekere toekomst te gemoet gaan. Vele zorgen doen het hart onrustig kloppen; vele bange vragen dringen zich de eene na de

andere aan den geest op. Gelukkig degene, die in zulke omstandigheden tot God zijn toevlucht kan nemen. Clemen vond in het boek zijns peetooms troost en verkwikking.

Eindelijk klonk het blijde geroep van : »land ! land ! » in zijne ooren.

De kusten van het land, door mangroveboomen gezoomd en meereendeels moerassig, vertoonden zich laag en vlak. Een lange modderbank, waarop slechts weinige voeten water stonden, verhinderde het schip aan den vasten wal aan te leggen. Er moesten booten uitgezet worden om de passagiers aan land te brengen. De bemiddelden onder hen lieten zich in lichte kano's door negers langs de Suriname naar Paramaribo, de hoofdstad des lands, die vier mijlen landinwaarts ligt, roeien. Clemen en zijne manschappen moesten in de tropische hitte te voet naar hetzelfde doel gaan.

De stad maakte met haar Hollandsche netheid en zindelijkheid een aangenamen indruk op de nieuwaangekomenen, die door de inwoners vriendelijk verwelkomd en op den weg naar den gouverneur geheel omstuwd en naar het vaderland gevraagd werden. Daarbij werd ook de ontmoedigende bemerking gemaakt, dat zulk een handvol soldaten met den besten wil der wereld geen voldoende bescherming en hulp kon verleen. Men liet dit echter den soldaten niet ontgelden. Vrijgevig lieten zelfs eenige plantagebezitters hen onthalen en Clemen vond reeds den eersten dag gelegenheid de in Maastricht ontvangen vermaning tot matigheid op te volgen en deze ook aan zijne manschappen aan te bevelen.

De gouverneur, met wien Clemen in de eerste dagen inzonderheid veel in aanraking kwam, bewoonde met weinige bedienden geheel alleen een schoon, ruim huis, dat veel van een paleis had, hij had geen gezin, maar men zag er ook geen bloedverwanten of vrienden uit en in gaan. Gierigheid en schraapzucht hadden van lieverlede een ieder van zijn huis verwijderd, dat toch het middelpunt van het Surinaamsche leven zijn moest. Alle, zelfs de blijkbaar noodzakelijkste uitgaven voor

den bloei en de verdere ontwikkeling der kolonie haatte hij, ja, men beweerde, dat hij gelden der regeering opstak. Hoe dit ook zij, hij ontving de soldaten, wier bewapening en onderhoud natuurlijk geld kostten, zeer onheusch en gelastte Clemen in alles de uiterste zuinigheid in acht te nemen en vooral de wapens en monteeringstukken te ontzien. Hoofdschuddend verliet Clemen de voorname behuizing om het lage, smakelooze gebouw, dat voor hem en zijne lieden bestemd was, binnen te treden. De kolonisten verwachtten blijkbaar veel van zijn ijver en werkzaamheid en de gouverneur verlamde die door hem de noodige geldmiddelen daartoe niet te willen toestaan.

Den heer, voor wien zijn aanbevelingsbrief bestemd was, had hij spoedig gevonden. Hij vond in hem een achtenswaardig man, wiens haar reeds aan de slapen grauwde. Zonder eenige belangstelling te laten blijken, las hij den brief en gaf daarna droogweg te kennen, dat hij niet in de gelegenheid zou zijn Clemen van veel nut te wezen, daar hij binnenkort het sinds lang gekoesterde voornemen om naar het vaderland terug te keeren, ten uitvoer zou brengen. Over het algemeen gold in Amerika de stelregel: Helpt u zelve, zoo helpt u God! Zeer teleurgesteld verliet Clemen hem na een kort bezoek met het voornemen dit niet te herhalen.

Clemen zette zich nogal spoedig over de koele ontvangst van den plantagedirecteur Meys heen. Moed en vertrouwen vervulden hem en toen hij van zijn eersten verkenningsstocht door het rijk gezegende land ongedeerd teruggekeerd was en aan Alkhave schreef, eindigde hij overmoedig met deze woorden als postscriptum:

»Dit is een land voor mij! Hieruit zal mij niemand verjagen tot zoolang ik geen schilderhuisje vol ducaten heb!»

VIII. Boven alles de plicht.

Anderhalf jaar echter gingen voorbij, zonder dat Clemen iets had kunnen uitrichten. Hij mocht niet eens de voldoening smaken de taak, die hem als militair commandant was opgedragen, naar eisch te kunnen vervullen. Hierbij was het zijn eenige troost, dat hij zich van alle schuld vrijspreken kon. De gouverneur was zelfs om zijn ijverige plichtsbetrachting verstoord op hem geworden. Deze heer zou de militairen het liefst tot private doeleinden gebruikt hebben. Vele inwoners der kolonie lieten Clemen wel recht wedervaren, doch een betere verstandhouding en samenwerking met den gouverneur was niet in het vooruitzicht en scheen tot de vrome wenschen te zullen blijven behooren.

De gelederen zijner soldaten waren buitendien bedenkelijk gedund. Eenige onvertrouwbare kerels hadden zich reeds in den beginne uit de voeten gemaakt om hier of daar op eigen hand hun geluk te beproeven. Menige dappere kameraad was door de koorts weggeraapt, anderen onder de moordlustige hand des vijands gevallen. De dienst was echter niet lichter geworden. De onvermoeide ijver van Clemen en zijn kameraden was niet meer voldoende om de boschrebellen op eerbiedigen afstand te houden. Eens had hij zes maanden lang onafgebroken in het woud doorgebracht, de boschnegers bevochten en veel ongemak en ontbering betreffende proviand en drinkwater geleden. Toen zij zonder schoenen en kousen, met gescheurde uniformen terugkeerden, vonden zij wel erkenning bij de burgers maar de gouverneur overlaadde hen met verwijten en dreigde in toomeloze gramschap Clemen die schade te doen betalen. Zonder toedoen van Clemen werd dit in de stad en de omstreken bekend. Onmiddellijk belegden de rijkste plantagebezitters een vergadering en brachten niet alleen het noodige geld voor de aanschaffing van nieuwe kleedingstukken bijeen, maar voegden er ook nog een aanzienlijk geschenk in geld voor Clemen bij, hetwelk deze met zijn kameraden

deelde. Hierbij kwam Clemen weder voor het eerst met Meys in aanraking; want deze was het, die de rijke heeren tot ondersteuning der soldaten had bijeengeroepen en met de overhandiging der geschenken belast geworden was. Nu verontschuldigde zich deze, dat hij zoo lang een afwachtede houding aangenomen had; ondanks goede aanbevelingen had hij met zoovele „overgekomen lieden” droevige ervaringen gemaakt, zij hadden zich menigmaal niet alleen ondankbaar, maar ook alle ondersteuning onwaardig getoond; nu wilde hij hem een des te trouwer vriend zijn.

De gouverneur ging echter steeds stouter te werk en voelde niet, dat zijn positie daarbij onhoudbaar werd; alleen voor de heeren Generale Staten had hij ontzag; deze waren echter ver weg. Ongestraft verwaarloosde hij gewichtige plichten van zijn verantwoordelijk ambt; zijn zucht om zich te verrijken toonde zich steeds onbewimpelder. Zoo had hij sinds lang ter aanvulling van de verloren soldaten een nieuw militair transport in het moederland moeten aanvragen. Deze aanvulling was toch een levenskwestie voor de kolonie; maar al de daartoe strekkende verzoeken en vertoogen waren vruchteloos en zoo werd de meening, dat hij zich ook verrijkte met het voor militaire doeleinden bestemde en voor een talrijke manschap berekend fonds, steeds algemeener en geloofwaardiger.

De boschnegers werden intusschen gestadig stoutmoediger. Het ging zelfs zoover dat op zekeren dag de bezitter van een verwijderde, dicht bij de sluiphoecken der opstandelingen liggende plantage, de heer Vlieland, door dezen vermoord werd, zoodat zijn vrouw en zijn zoontje in een hoogst gevaarlijken toestand verkeerden. Afgezien daarvan dat die heer algemeen bemind was, deed de bezorgdheid voor het lot zijner nagelaten betrekkingen en hun bezitting algemeen den wensch uiten, dat hun hulp en bijstand zou verstrekt worden. Clemen stelde aan den gouverneur voor diegenen der slaven onder zijne soldaten op te nemen, welke de plantagebezitters als betrouwbaar zouden aanwijzen en toonde aan, dat bij verder voortdringen van den vijand het welzijn der

geheele kolonie bedreigd werd. De gouverneur echter beweerde dat het gevaar niet zoo dringend was en met hulp van afzonderlijke plantagewachten kon afgeweerd worden; de regeeringsgelden werden niet verstrekt om zwarte leegloopers voor de bewaking van enkele plantages te betalen; er kwam geen einde aan het geschreeuw om hulp van de regeering sinds Clemen de begeerlijkheid dier lieden voet gaf.

Een deputatie, waartoe ook Meys behoorde, poogde den gouverneur te bewegen zonder verder verzuim van de Generale Staten een zoo sterk mogelijk troepentransport te eischen, dat onder het bekwame commando van Clemen te stellen en onder medewerking van dezen omzichtigen man in openbare zitting met de voor hem staande gevolmachtigden der kolonisten te beraadslagen over de maatregelen, die voorloopig zouden genomen moeten worden om de dreigendste gevaren af te wenden. Dat zag er in de oogen van den gouverneur als opstand tegen zijne macht uit. Aanvankelijk antwoordde hij kort en heftig, toen echter de heeren verklaarden, dat zij in dit geval een verslag omtrent den staat van zaken met nauwkeurige opgave hunner door de omstandigheden geboden eischen aan de Generale Staten ter beslissing moesten opzenden, waagde hij het niet langer te weerstreven. Hij beloofde eindelijk met de eerste scheepsgelegenheid het verzoek te zullen zenden en reeds den volgenden dag de zitting te houden.

Slechts met weerzin maakte hij Clemen met het verlangen der inwoners bekend, niet zonder het als overbodig te doodverwen.

Clemen, die van de voor te stellen maatregelen kennis droeg, was veel te offervaardig, dan dat hij van zijn kant de handen voorloopig rustig in den schoot zou laten liggen, doch eerst moest hij zich van den bijstand zijner kameraden verzekeren. Hij verzamelde hen om zich heen en legde hun het gevaar bloot, waarin de Vlielandersche plantage met haar bewoners verkeerde; niet alleen werd de vrucht van jarenlange moeite en zorgen van vlijtige menschen met volslagen vernietiging bedreigd, de wilde benden wilden niet alleen bloeiende velden verwoesten, maar

ook onschuldige blanken vermoorden, en hunne slaven bevrijden om dan met dezer hulp ten slotte de geheele kolonie ten onder te brengen. Het was nu de vraag of zij het zouden durven wagen met een aantal goedgezinde slaven een beslissende expeditie door de bosschen tegen de opstandelingen te ondernemen. Natuurlijk zou deze met groote vermoeyenissen en gevaren gepaard gaan, maar de dood in den dienst, op het slagveld, was een eervolle dood, waarvoor geen hunner te goed was.

Met ernstige gezichten, maar zonder te aanzelen, gaven de soldaten, gelijk hij verwacht had, een toestemmend antwoord.

De samenkomst van de plantagebezitters met Clemen tot het bespreken van de noodige maatregelen ter bescherming der verschillende plantages, liep tot aller tevredenheid goed af, nadat Clemen daarin de bereidwilligheid van hem en zijne kameraden om tot op den laatsten man te vechten, te kennen gegeven had en zijn verzoek om toevoeging van geschikte slaven uit de plantages zonder bedenking toegestaan was. Toereikende geldmiddelen — de gouverneur verstrekke die natuurlijk niet — werden uit privé-kassen toegestaan; voornamelijk was het de eigenaar der plantage Buysenvliet, Van Buysenvliet geheeten, die door zijn directeur Meys een groote som ter beschikking stelde, onder voorwaarde dat alleen Clemen over haar doelmatige aanwending zou beslissen. Hoe weinig deze heer zich ook in het openbaar liet zien — hij was ziekelijk en had het geheele bestuur zijner zaken aan Meys overgedragen — stond hij toch in groot aanzien en des te meer indruk maakte dit bewijs van vertrouwen, dat hij in Clemen stelde, in alle kringen. Eenige der aanzienlijkste heeren kwamen Clemen krachtige slaven, wapens of andere ondersteuning aanbieden. Voor nog het beloofd verzoek van den gouverneur afgezonden was, dat overigens door onbegrijpelijke blinde halsstarrigheid zeer weinig dringend werd opgesteld, was Clemen met zijn blanke en zwarte manschappen reeds lang uitgetrokken. Vurige wenschen vergezelden de bonte schaar op haar weg tot den strijd op leven en dood. De gouverneur alleen was er misnoegd over en vaster dan ooit wortelde in hem het voornemen dien lastigen Clemen tot elken prijs

te verwijderen. Terwijl de dappere man in de groote hitte onder de grootste vermoeienissen zijn leven in de waagschaal stelde, be- raamde de zelfzuchtige gouverneur op zachte kussens in een koel vertrek uitgestrekt zijn ondergang.

IX. Dappere daden.

De boschnegers moesten zich in grooter aantal verbonden hebben, dan het aanvankelijk den schijn had, mogelijk ook dat inboorlingen hun te hulp kwamen. Uit alle hoeken en plaatsen, waar men hen het minste vermoedde, doemden zij verwoestend op, waarbij de plantage der weduwe Vlielanders het voornaamste mikpunt hunner aanvallen bleef. Aan dezen het meest aan gevaar blootstaande post wijdde Clemen zijn grootste aandacht. De dame schonk hem hierbij haar volle vertrouwen en keurde al zijn maatregelen onverdeeld goed. Zij had zoo veel gelegenheid om de onvermoeide waakzaamheid van Clemen en diens manschappen op te merken, dat zij zich jegens hen tot grooten dank verplicht gevoelde. Zij wist toch dat zij niet alleen al de gemakken des levens maar ook menigmaal na de doorstane hitte van den dag de nachtrust ontberen moesten.

Reeds waren eenige weken verstreken, die aan vele oproerlingen, maar helaas! ook aan menigen strijdmakker van Clemen den dood gebracht hadden, zonder dat een beslissend gevecht aan den oorlog een einde gemaakt had. De vijanden waren altijd nog overal en nergens, vertoonden zich nu eens in grootere dan weder in kleinere troepen, dikwerf ook alleen. Daarbij gingen zij met buitengewone sluwheid te werk. Nu eens vond men naburige voorposten dood op hun post, zonder dat iemand het minste gerucht vernomen had; hier brandde een gebouw af, dat men voldoende bewaakt achtte; daar werd een veld, ondanks de

in de nabijheid geplaatste wachten verwoest; nu lagen de binnen de omheiningen der huizen des nachts loslopende groote honden des morgens vergiftigd op den grond, dan weder was de waterkeerende dijk der rivier, die jaarbij slechts op weinige plaatsen tot dusverre opgeworpen was, geheel vernield. Menig ander aanvoerder dan Clemen zou den moed verloren hebben; hij echter legde stalen kracht en taaie volharding aan den dag en scheen zelfs in den slaap te hooren en te zien. Aan zijn ijzeren gezondheid had hij het te danken, dat hij alle vermoeienissen als spelen verdroeg en geen enkele maal een aanval van koorts had.

Volgens de geruchten was het een blanke, een voormalige bediende van den gouverneur, die onder den naam van »de Wilde" de sluwe aanslagen der boschnegers ontwierp en door zijn koenheid en reusachtige sterkte hun opperhoofd geworden was. Hij had eens, zoo vertelde men aan Clemen, in blinde woede het zwaard tegen den gouverneur getrokken en zich slechts door een overhaaste vlucht naar de bosschen aan de op dit misdrijf staande doodstraf onttrokken. Wie dezen man onschadelijk maakte, hem gevangennam of doodde, besliste daardoor den tegenwoordigen oorlog. Geloofwaardig scheen de geschiedenis, doch door zijne bekendheid daarmede had Clemen geen haarbreed gewonnen.

Het was op een zeer zoelen dag, in het heetste uur kort na den middag, dat Clemen na een beraadslaging met mevrouw Vlieland haar huis verliet, dat met voorraadschuren en slavenwoningen niet ver van het woud, tusschen fraai lommerrijk geboomte als verscholen lag. In wijden kring liep rondom het gebouw een hooge omheining met een enkel thans dag en nacht gesloten traliehek. Een slaaf, die zich altijd het vertrouwen waardig getoond had, dat men in hem stelde, verrichtte den portiersdienst. De meesteres der plantage en haar zoontje, een lieve zevenjarige knaap, hadden Clemen dringend uitgenoodigd, zich in de schaduw van het huis eenige uren rust te gunnen, maar hij was daartoe niet te bewegen geweest.

»Wij zijn nooit voor de vijanden zeker," had hij gezegd, »het

is mijn plicht de waakzaamheid mijner uitgezette posten juist in zulke uren te gaan waarnemen. Als ik het u verzoeken mag, mevrouw, sta dan ook aan de wachten in uwe omgeving geen verlichting in hun dienst toe."

Daarna had hij van haar afscheid genomen en hij ware toch zoo gaarne gebleven; het huis met zijne eigenaardige bekoorlijkheid, de beminnelijke manieren der meesteres, hadden hem geheel en al ingenomen. Hoe licht zou hij hebben kunnen vergeten, dat hij geen gast, maar een aangestelde en betaalde bewaker was! De huisslaven beloofden hem zijn ernstige vermaning te zullen onthouden en in geen geval te slapen, desgelijks de portier, die voor hem het hek opende. Geheel onverdroten waakten enkel twee sterke honden; zij schenen hun plicht goed te kennen. Het ware een vreemde niet aan te raden geweest alleen in hun nabijheid te komen. Gaarne zag Clemen het, dat deze krachtige dieren ook overdag van den ketting bevrijd waren.

Hij richtte zijne schreden naar het naburige woud en overtuigde zich dat de daar opgestelde heden waakzaam waren. Nadenkend stapte hij daarna op een kleine hoogte toe, op welke men van uit een halfvervallen, bijkans geheel onder overwoekerende klimopplanten verborgen paviljoen een schoon uitzicht op de Vlielandersche plantage had. Toen hij mevrouw Vlielanders op zekeren keer daarover gesproken had, had zij geantwoord:

»Staat dat paviljoen er nog? Het werd door den vorigen bezitter mijner plantage gebouwd, bleef evenwel daarna, ten gevolge van de zich daar menigvuldig in de nabijheid ophoudende slangen onbewoond."

Dien ten gevolge had zij hem voor het bezoeken van die gevaarlijke plek dringend gewaarschuwd. Hij had echter voor die plaats een bijzondere voorliefde opgevat. Her- en derwaarts geslingerd, zonder rust of zekerheid, zonder zich meer in het zoete gevoel van het te huis te kunnen verheugen, zonder vooruitzicht op verlichting zijner toch zoo vermoeiende dienstverrichting, ver, ach! zoo ver verwijderd van allen, die hem lief hadden, vertoonde zich het Vlielandersche huis met zijn stillen vrede als

een paradijs? Hoe verlokkelijk het ook wenkte, hij, de rustelooze, behoorde er niet in en de voet, dien hij er in zette, moest steeds weder verder gaan. Weemoedig klonk daarom dikwijls in zijn hart, wanneer hij zoo uitzag, wat zijn kameraden hem in Freiberg toegezongen hadden :

Een bloem op den hoed en den reisstaf ter hand,
Trekt lustig de zwerver van lande tot land,
Betreedt vele wegen en ziet menig oord,
Maar zit nanwlijks neder of moet weder voort.

Wat lieflijke bloemen langs 't voetpad ook staan.
Hij kan ze niet plukken, voorbij moet hij gaan.
Zij bloeien zoo heerlijk en lonken hem toe.
Maar steeds moet hij voorwaarts, al wordt hij 't ook moe.

Het was als lag er dien dag vloeibaar goud over de velden ; bijna deden hem de oogen pijn. In het paviljoen was het half duister, ja, achter in den hoek, waar een breede houten bank stond, zelfs geheel donker. Van het venster, terugtrekkende, zette hij zich, om even uit te rusten, op de bank neder. Mijmerend zat hij daar en terwijl hij de waarschuwing voor de giftige slangen vergat, sloten zich zijne oogen. De hand, die naar het wapen in den zak getast heeft, zinkt langzaam neder en rust nu op het korte, sterke koord, dat tot allerlei doeleinden op het oorlogsveld meegenomen werd. O ! mochten engelen uw slaap beschermen, trouwe man, de slangen afweren en u voor alle ongeval behoeden ! Ver over den oceaen stijgen misschien wel op dit uur gebeden voor u ten hemel, en daar ginds in het huis, dat daar zoo vreedzaam ligt, doet een edele vrouw, uwer gedenkende, aan haar kind de handen vouwen om het voor u een gebed te doen opstieren. Het is op dit oogenblik wel donker om u heen, maar gij slaapt onder de hoede des Allerhoogsten, voor wien de nacht gelijk de dag is.

Plotseling klonk buiten het gerucht van zachte schreden. Clemen, die slechts dommelde, ontwaakte en luisterde scherp toe

Op het gerucht volgde een nauwelijks hoorbaar gefluister. Een blanke en een zwarte man, beiden echte reuzen, stonden voor het paviljoen.

De blanke fluisterde: »Maak aan de achterzijde gebruik van de ons bekende ondiepte in de rivier. Wij treffen elkander in de legerplaats; voer je zaak ditmaal nog eens handig uit, dan hebben wij stellig gewonnen spel. Ik zal van hier uit het oog op alles houden. Wees sluw en voorzichtig met de honden!»

Behoedzaam sloop de zwarte het pad af. In de overtuiging van volle zekerheid klom de andere de weinige houten treden op, drukte zijn breed lichaam door de half begroeide deur en ging regelrecht naar het raam om uit te zien. Den donkeren achtergrond te doorvorschen scheen hem niet noodig toe. En toch zat daar achter hem een man, een geduchte tegenstander, die de glinsterende oogen wijd geopend had. Deze oogen ten minste had de nieuwaangekomene moeten bemerken. Clemen meende te droomen, doch verried niet door het minste gerucht zijne aanwezigheid. Spoedig was hij het met zich zelven eens.

»Dat is niemand anders dan de aanvoerder mijner vijanden! Hij of ik!» zeide hij bij zich zelven.

Luid klopte zijn hart, niet van vrees, hij voelde zich tegen zijn vijand opgewassen, maar het bewustzijn dat van het naaste oogenblik zijn leven afhing, stond hem duidelijk voor den geest. Doch al ware het gevaar ook oneindig grooter geweest, hij zou het toch nooit ontweken zijn. Ook over de wijze van aanval was hij het spoedig met zich zelven eens. Deze moest zoo stil mogelijk plaats hebben, om niet mogelijkerwijze in de nabijheid verscholen handlangers te doen toesnellen. Opspringen, den onbekende met krachtige armen omvatten en hem op den grond werpen was één. Alle tegenweer baatte niets; in een oogwenk lag de man gebonden; een mondprop maakte spoedig aan zijn machteloos brullen een einde. Nu stond Clemen bijna zelf verbaasd over zijn daad; want de tegenstander was inderdaad een boomsterke kerel, die niet te verachten was. Zonder kwetsuur was het wel niet afgelopen; met tanden en voeten had de reus vertwijfelde tegenweer geboden, doch Clemen telde deze wonden niet.

Wat stond hem nu te doen? Het was niet te verwachten, dat men hen hier spoedig zou komen zoeken. Zijn gevangene alleen te laten, was hem ook niet naar den zin en schieten kon even zoo goed vrienden als vijanden aantrekken. Daarover nadenkende, trad hij voor het raam. Onwillekeurig zochten zijne oogen het huis, waaraan hij thans zoo gaarne eenig sein zou gegeven hebben. Geen mensch liet zich daar zien. Doch zie, in de nabijheid van het huis sluipt een neger naar de omheining. Van het gesprek voor het paviljoen had Clemen niets vernomen; dat echter de neger daar ginds een vijand was en welke slechte bedoelingen hij koesterde, begreep hij terstond, toen hij zag, dat de neger onbemerkt op een van het huis niet waar te nemen punt over de omheining klom, de naar hem toeschietende honden toesprak en streelde en in een ommezien in een bijgebouw verdween, waar een groote voorraad van de licht brandbare katoen geborgen lag. Als een bliksemstraal schoot het hem door den geest: die man sticht brand. Van schrik stond hij een oogenblik als verstijfd. Hij herinnerde zich van mevrouw Vlielanders vernomen te hebben, dat voor jaren een harer getrouwste huisslaven van een boodschap naar een der naburige plantages, waarheen hij een aanzienlijke som gelds moest overbrengen, niet teruggekeerd was; men had zijn lijk wel niet gevonden, doch hij was toch stellig vermoord, daar aan oneerlijkheid van hem niet te denken viel.

Komt er dan geen enkele bewaker uit het huis? Blijft alles stil?

Hij vergat zijn gevangene; slechts ééne gedachte leefde in hem: »Ik moet weg, ik moet de niets kwaads vermoedenden van den vuurdood redden!»

In wilde vaart snelt hij het pad af, midden door het struikgewas heen, niet lettende op de versperrende takken, die hem in het aangezicht sloegen; slangen richtten zich voor hem op, hij zag ze niet; in den geest zag hij de vlammen hoog opflikkeren, zag ze naar de slapenden kronkelen, hen omstrengelen, hoorde hij de kreten van bange vertwijfeling. Toen hij uit het

woud te voorschijn stormde, stegen inderdaad de vlammen hemelhoog op, gejammer en geschreeuw klonken hem te gemoet. In de grootste wanorde liepen blanke en zwarte mannen bij den vuurpoel radeloos rond; steeds verder weken zij voor de vlammenzee terug. Als de wind vloog Clemen voort. Eindelijk bereikte hij de omheining: nog is het hek gesloten. Een stamp met den voet, nog een, het slot kraakt, de poort vliegt open en een oogenblik later staat hij onder de radeloozen.

»Zijn allen gered?» roept hij hijgend. »Waar is de meesteres, het kind?»

Onthutst staren de omstanders elkander aan. Uit het heerenhuis slaan de vlammen aan alle kanten naar buiten, het heeft insgelijks al spoedig vuur gevat, daar het 't dichtste bij de brandende schuur stond. Van de weduwe en haar kind is niets te zien. Zij moeten verstikken en verbranden.

Brave man, toon uw moed!

Een oogenblik flikkert het toornig in zijne oogen op, dan vliegt hij het huis binnen. De rook dreigt hem te verstikken. Nog is de trap vrij; in den dikken walm moet hij er tastend naar zoeken. Hij sluit de oogen en stormt de trappen op. Daar boven aan de trap stoot zijn voet tegen een menschelijk lichaam. Hij bukt zich en voelt den knaap door de armen zijner moeder omvat; doch geen geluid verraaft dat er nog leven in hen is. Waarschijnlijk te laat ontwaakt zijn beiden bij hun poging om te ontkomen verstikt. Hij neemt moeder en kind op en draagt ze met bovenmenschenlijke inspanning naar beneden; hier gekomen wankelt hij en stort bewusteloos neder.

Het was een ontzettende brand! Mijlen ver zag men zijn gloed ondanks den helderen zonneshij. Pas was Clemen in het huis verdwenen, of van alle kanten stormden zijne kameraden toe. De beide eersten, twee beproefde mannen, zagen hun geliefden bevelhebber juist nog op zijn gevaarvollen tocht verdwijnen. Zonder een woord te verliezen ijlden zij hem na en hij viel hen met zijn kostbaren last in de armen. Zorgvuldig legden zij alle drie ver van het vuur in het zachte gras; zij lagen bleek

en roerloos als dood. Jammerend en weeklagend wierpen zich de slaven en slavinnen bij hunne meesteres en den knaap neder, die zij zoo slecht bewaakt hadden, als kon hun klaaggeschrei hun nalatigheid weder goed maken. Vloekend gelastten de soldaten hen water te halen en wezen hun hoe zij het tot wederopwekking van beiden moesten aanwenden, en wijdden daarna al hunne zorgen aan hun commandant. Terwijl de balken van het intusschen van onder tot boven in brand geraakte huis instortten, zoodat de vonken hoog in de lucht opvlogen, sloegen alle drie, de een na den ander, de oogen op.

Vreugdetranen vergietende sloot de moeder haar zoontje aan haar borst, een vurig dankgebed steeg uit haren mond tot God op. Clemen lag nog onbeweeglijk, ook zijn oogen hadden zich weder gesloten, maar een gelukkige glimlach lag op zijn gelaat, want zijn oor had hem de zekerheid verschaft, dat zijn reddingswerk gelukt was. Eerst de vertwijfelende kampstrijd, gevolgd door het haastige voortsnellen op een moeitevol pad en de ontzettende angst moesten hem wel te sterk aangegrepen hebben, want reeds waren van verren afstand helpers komen opdagen, ook Meys was op een vluggen draver reeds toegesneld, en nog altijd lag hij als een zwak kind in het gras, tot hem in een door het vuur verschoond gebleven gebouw een legerstede bereid en hij er behoedzaam op neder gelegd was. Zijn lof lag op aller lippen en dankbaar stond de geredde mevrouw Vlieland met haar kind aan de hand voor hem. Meys was, zoodra hem van den door Clemen gevangengenomen blanke bericht werd, onverwijld met eenige manschappen naar het paviljoen opgebroken. Hij was nog juist te rechter tijd gekomen; de sterke kerel, dien men terstond voor den zoogenaamde wilde herkende, had zijn boeien reeds bedenkelijk lossen weten te maken. In zegepraal werd hij medegevoerd en zoo spoedig mogelijk naar de stevige gevangenis van Paramaribo overgebracht. Daar veroorzaakte zijn aankomst een waren volsoploop. Een ieder had den mond vol van de heldendaad van Clemen.

Intusschen had zich bij dezen de verraderlijke kustkoorts ge-

openbaard en zijn leven hing nog slechts aan een haar. Met bezorgd voorkomen stond de geneesheer voor zijn legerstede; diep bekommerd wonnen zijne vrienden telkens naricht van hem in. Meys kwam herhaaldelijk, de bezorgdheid stond op zijn gelaat te lezen; vurige gebeden tot God stierden mevrouw Vlieland en haar zoon op voor het herstel van hun redder.

X. De gelegenheid wordt gevonden.

»God moge den braven man in het leven sparen!» zeide men overal, bij voornamen en geringen en hiervoor had men wel reden. Zijn ziekte verwekte toch te meer deelneming omdat hij door den strijd en de zegepraal in het paviljoen inderdaad den gevaarlijken aanvoerder der opstandelingen in handen van het gerecht overgeleverd en daarmede aan de geheele kolonie een ontschatbaren dienst bewezen had. Verlicht had stad en land bij de tijding, dat de »Wilde,” de schrik van het woud, gevangen genomen was, geademd.

Slechts één mensch was de algemeene deelneming in den toestand van Clemen niet naar den zin. Dit was de gouverneur. Een droevige tegenstelling vormde diens geheime zoeken naar een gelegenheid om Clemen ter zijde te schuiven met de algemeen voor hem bezorgde liefde en erkentelijkheid.

»De gelegenheid om hem zijn afscheid te geven moet gevonden worden,” zeide hij bij zich zelve; »hij is mij niet volgbaar genoeg. Misschien, hij heeft de koorts; misschien...”

Tot een slechten, onchristelijken wensch vervoerde hem zijn haat, dien de geldzucht, de wortel van alle kwaad opgewekt had.

Ten hoogste bekommerd hield mevrouw Vlieland het toezicht over de verpleging van den zieke.

»Hij moet zijn gevaarlijk beroep vaarwel zeggen,” sprak zij

in zich zelf, »de geschikte gelegenheid daartoe moet gevonden worden. God geve maar dat hij niet sterft.»

Met bitter zelfverwijt klaagde Meys zich aan, dat hij den offervaardigen man niet van den beginne af vriendelijker te gemoet gekomen was.

»Ik zou hem terstond meer vertrouwd moeten hebben,» zeide hij tot zich zelve; »maar het is mijn ongelukkig gebrek iemand eerst lang op de proef te willen stellen. Nu wil ik beter voor hem zorgen, de gelegenheid zal zich wel spoedig laten vinden.»

Inmiddels kwam het nieuwe militaire transport aan. De medegekomen onderofficier werd bijna onmiddellijk met het opperbevel over de soldaten belast. De gouverneur had namelijk spoedig voor den »nieuwe» — zoo noemden hem de in de kolonie reeds lang vertoevende soldaten — vertrouwen opgevat, Deze betoonde zich voor zijne meerderen kruipend en onderdanig, maar tegenover zijne ondergeschikten aanmatigend en heerschzuchtig. Vele door Clemen ingevoerde deugdelijk bevonden maatregelen werden zonder grond ingetrokken, andere daarentegen verordend, wier doeltreffendheid met recht kon betwijfeld worden. De gouverneur keurde alles goed, mits er slechts uitgaven door vermeden werden. Verscheidenen der oude soldaten namen hun ontslag; de aanblijvenden hoopten op de genezing van Clemen.

Eindelijk nam diens ziekte een gunstigen keer en de arts verklaarde hem voor gered. Mevrouw Vlieland dankte in vereeniging met haar zoontje den lieven God, dat Hij hun redder in het leven behouden had. Meys liet zich nu niet meer uit de ziekenkamer wegzenden, maar bracht menig uur aan het bed zijns vriends door. Na wilde koortsfantazieën, waarin hem, opmerkelijk, niet de laatste gewichtige gebeurtenissen door den geest gewoeld hadden, maar de beelden van gevangenis en spitsroeden, straatrovers en spionnen, blikte Clemen's oog weder helder en verstandig. Nog echter was hij zeer zwak en hulpbehoevend en mocht niet of slechts zeer weinig spreken. Zijne zorgvuldige verpleegster moest al te dikwijls den vinger op de lippen leggen om hem tot zwijgen te vermanen, vooral wanneer de praatzieke Meys tegenwoordig

was, die steeds meende in Clemen den vroegeren krachtigen man te zien. Menigmaal sloot, zoo vermaand, de herstellende als een gehoorzaam kind den reeds half geopenden mond. In geestdriftvolle bewoordingen schilderde Meys de algemeene erkentelijkheid en de blijdschap, die men in stad en land gevoelde eerst over de vangenneming vanden Wilde en nu over Clemen's voortschrijdende genezing. Niet zelden wreef hij zich vergenoegd de handen en zeide halffluid, als kon hij den tijd niet afwachten, dat hij meer durfde verraden: »Ik wist het wel, dat de gelegenheid gevonden zou worden.»

Deze was inderdaad gevonden en wel op zeer natuurlijke wijze. Menigmaal had mevrouw Vlieland er over nagedacht, hoe zij het beste haar erkentelijkheid aan den redder van haar en haar kind zou kunnen bewijzen. Daarbij was zij op de voor de hand liggende gedachte gekomen, den rechtschapen man aan haar plantage te verbinden; want hier ontbrak de krachtdadige leiding van een omzichtig man. Herhaaldelijk hadden haar dit ook hare vrienden, inzonderheid de heeren Van Buysenvliet en Meys gezegd met de woorden:

»Slaven moeten een meester hebben; de hand eener vrouw is voor zulk een taak te zwak.»

Toen zij echter deze beiden heeren te kennen gegeven had, dat zij Clemen niet als ondergeschikte bij zich wilde zien, en hem niet alleen de leiding der plantage maar ook het beheer harer zaken toevertrouwen wilde, had Meys met het hoofd geschud en, gesteund door den heer Van Buysenvliet, de bedenking gemaakt dat dit niet ging, daar Clemen van de practische bebouwing der plantagevelden en de Surinaamsche handelszaken geen kennis had en de trouw van een man voor zijn aanstelling als werkelijke plantage-directeur wel een gewichtig, doch niet eenig vereischte was. Algemeene bijval vond daarom zijn voorstel den gemeenschappelijken beschermeling bij hem in de leer te geven als plantage-officier op de Buysenvlietsche bezitting, opdat hij zich daar op de hoogte zou kunnen stellen. Met nadruk verzekerde hij, dat dit niet lang zou uitblijven.

Zoodra Clemen zich weder genoegzaam hersteld voelde, en van de hervatting zijner militaire plichten sprak, bood Meys hem uit naam van den heer Van Buysenvliet een plaats als plantage-officier aan, somde de plichten en rechten van zoo iemand op en overhandigde hem de afkoopsom voor het ontslag uit den dienst, welke aan den gouverneur betaald moest worden en 55 gulden bedroeg. Van zijn toekomstig ruim salaris kon Clemen deze som gemakkelijk terugbetalen, meende hij. Clemen stemde hierin natuurlijk verheugd toe; in zijn volle waarde wist hij het geluk te schatten, dat men hem in het vooruitzicht stelde, te meer omdat Meys hem ook verhaalde, dat hij verscheidenen zijner kameraden als opzichters of in een andere betrekking op de plantage Buysenvliet zou wedervinden; wellicht kwamen er nog meer bij. De goedhartige heer Van Buysenvliet had hem ten minste last gegeven aan allen zoo ver het hem mogelijk was plaatsing te verleen.

»Zij kunnen namelijk uw opvolger niet verdragen,» zeide Meys, »het moet een man van een zeer boosaardig karakter zijn.»

Zonder eenig vermoeden van het eigenlijke plan van mevrouw Vlieland te hebben, nam Clemen eindelijk diep aangedaan afscheid van haar en haar zoontje. Weenend klemde de knaap zich aan hem vast; met tranen in de oogen stond de moeder voor hem; ondanks de blijde hoop, die het ontworpen plan haar schonk, was zij smartelijk bewogen. Zij dankte hem nogmaals met innige woorden en schonk hem met de bede haar en haar kind niet te vergeten, een medaillon, waarin hunne portretten prijken. Verheugd glimlachte zij, toen zij zag dat dit geschenk hem genoeg deed. Hoe hoog schatte hij dit aandenken, dat hij niet met de oogen der geldzucht beschouwde. Had hij den goeden menschen door snel te handelen het leven gered, hij dankte daarentegen het zijne aan hun zorgvuldige verpleging. Met de belofte zeer dikwijls terug te zullen komen, verliet hij eindelijk het oord, waar hij zulk een schitterend bewijs van zijn moed en onverschrokkenheid gegeven had. De afgebrande gebouwen waren reeds weder opgericht, eenvoudiger wel is waar dan vroeger, maar ruimer en geheel van elkander afgezonderd.

Met groot gejubel werd Clemen in Paramaribo ontvangen. Hoe dikwijls hij ook betuigde niets dan zijn plicht gedaan te hebben, het andere was de bestiering van God, hij kon het niet verhinderen, dat vele menschen hem juichende op den weg naar den gouverneur volgden.

»Ja,» riep iemand luid, »had de trotsche heer daar binnen maar een weinig van onzen braven mijnheer Clemen, dan zou het er hier in de kolonie geheel anders uitzien.»

Toornig ontving de gouverneur Clemen; geen vriendelijke welkomstgroet klonk van zijne lippen.

»Gij komt,» voegde de gouverneur hem toe, »zonder joelen en schreeuwen van het volk. Past dat aan een soldaat? Is dat eene verontschuldiging voor uw lang wegblijven?»

»Mijnheer de gouverneur,» begon Clemen, die bij deze onverdiende, barsche ontvangst verbleekte, »ik kom volgens mijn plicht....»

De gouverneur schreeuwde nog luider dan te voren: »Zwijg; gij hebt steeds andere plichten dan die, welke mij goed voorkomen; ik ken uw gezindheid, Uw ziekte heeft zeer lang geduurd; gij zult het dus wel verklaarbaar vinden dat uw plaats ingenomen is door een man van een goede gezondheid en groote omzichtigheid; ook kent hij het woord ondergeschiktheid uitmuntend. Dezen kan ik om uwentwille niet dadelijk afzetten. Het is een oude bekende van u.»

Verwonderd zag Clemen dat de gouverneur aan de schel trok, waarop onmiddellijk Wohlfahrt kinnentrad. Onthutst, alsof hij zijne oogen niet vertrouwen kon, trad Clemen een schrede terug.

»Aha!» riep de gouverneur, »zulk een getuige uit het verleden is den volksman Clemen wel niet zeer welkom? Verheug u toch, Wohlfahrt zal een welwillend superieur zijn.»

Bleek van verontwaardiging antwoordde Clemen: »Mijnheer de gouverneur, ik kwam om mijn ontslag te vragen, thans vorder ik het; de afkoopsom ligt gereed. Wat gij met dezen man voor hebt is mij onverschillig.»

Wohlfahrt lachte spottend; zijn gelaat zag er nog somberder en terugstootender uit dan vroeger, zijne oogen glommen valsch als kattenogen.

»Uw ontslag vorderen, vorderen!» riep de gouverneur uit. »Gij hebt stellig Maastricht vergeten? Gij zijt slechts door eene genade, die zeer misplaatst was, aan een onteerende straf ontkomen. Neem u voor mij in acht! Ik zou een voorbeeld kunnen stellen, dat u gedwee maakt!»

»Ik vrees uw bedreiging niet, mijnheer de gouverneur. Gij zult aan uwe verantwoordelijkheid denken; ik ga thans en wacht tot hedenavond op mijn eervol ontslag; is dan aan mijn vordering niet voldaan, dan zal ik het onmiddellijk rechtstreeks bij de Heeren Generale Staten aanvragen. Dan zult gij ook gelegenheid hebben, u van de betrouwbaarheid van dezen uwen zegsman te overtuigen.»

Dit gezegd hebbende, keerde hij zich om en ging met vaste schreden weg; den boosaardigen Wohlfahrt verwaardigde hij met geen blik.

Ziedend van toorn over de minachting, die Clemen voor hem aan den dag gelegd had, sprong de gouverneur van zijn zetel op. »Ik laat hem kromsluiten!» bracht hij eindelijk met moeite uit.

In de ruime vestibule wachtten de oude soldaten in de hoop Clemen nu weder als hun geliefden aanvoerder te kunnen begroeten. Ontsteld keken zij op, toen Clemen naar beneden kwam en achter hem boven van de trap het bevel klonk: »Neemt dien man gevangen!» Zij verroerden hand noch voet en toen Wohlfahrt verscheen en het bevel van den gouverneur ten uitvoer wilde leggen, omringden zij Clemen, hoewel deze hen terug wees, daar hij wist, dat zij er voor zouden moeten boeten. Inderdaad, een kwartieuruurs later waren allen gevangen genomen; zij waren echter nog slechts met hun zessen.

XI. Het wordt beter.

Hoe onaangenaam het Clemen ook was, zijn zaak tot een algemeene te maken, kon hij toch niet verhinderen, dat Meys, over dit voorval ten hoogste verontwaardigd, een krachtig optreden tegen den gouverneur uitlokte, wiens handelwijze bij de tegen hem heerschende verbittering in alle gevallen dwaas mocht heeten. Nog dien zelfden dag kwam de reeds eenmaal gehandeld hebbende deputatie weder bijeen en besloot tot beveiliging en eerherstelling van Clemen doortastende maatregelen te nemen. Aan hun nadrukkelijke tusschenkomst hadden Clemen en zijn gevangen kameraden dan ook spoedig hun eervol ontslag uit den dienst en hun invrijheidstelling te danken. De gouverneur bejaarde spoedig onder het natellen der afkoopsommen.

De heer Van Buysenvliet nam, al had ook het verlies van al zijn geliefde familiebetrekkingen zoowel als zijne ziekelijkheid hem een zeer afgezonderd leven tot een behoefte gemaakt en hij slechts zeer zelden zijn bij de stad in een heerlijk park gelegen villa verliet, toch een waakzaam aandeel in alle openbare vraagstukken. Natuurlijk had hij ook aan de voor de welvaart der kolonie zoo nadeelige handelingen van den gouverneur zijn aandacht gewijd en zich ook steeds met levendige belangstelling van het gedrag van Clemen doen onderrichten. Toen Clemen zich daags na dat voorval bij hem, als zijn patroon aanmeldde, liet hij zich alles nauwkeurig verhalen en ook omtrent het gebeurde te Maastricht inlichten. Hij sprak de verwachting uit, dat Clemen ook in zijn nieuwen dienst dezelfde plichtsbetrachting zou aan den dag leggen en zoo veel mogelijk de belangen van zijn patroon bevorderen. Daarna echter stelde hij een verslag op aan de Generale Staten over het wanbeheer van den gouverneur, waarbij hij ook vermeldde, dat de soldaten onder het nieuwe commando in veelvuldige en betreurenswaardige botsingen met de bevolking kwamen, in plaats van deze te beschermen en terwijl hij

er zich slechts over verheugen kon den dapperen Clemen in zijn dienst te hebben, moest hij het toch van den anderen kant diep betreuren, dat zulk een uitstekend man zoo lang miskend gebleven en nu voor den dienst van den Staat verloren was.

Met behulp van opzieners, wier getal door de toevoeging van zijne vroegere kameraden vergroot werd, nam nu Clemen het beheer over 180 slaven op zich; alzoo moest hij ook hun arbeid regelen en eindelijk ook deels op het kantoor schriftelijk, deels aan de haven praktisch de handelsaangelegenheden behandelen. Dit alles volbracht hij echter met zulk een ijver, geluk en geschiktheid, dat men hem als den aangewezen plaatsvervanger van Meys begon te beschouwen. Het was wel toevallig, dat zulk een plaatsvervanging thans zoo menigmaal vereischt werd. Onder verschillende voorwendsels, die alle het karakter van dringende noodzakelijkheid droegen, moest Meys meermalen voor een, twee, eens zelfs ook voor volle acht dagen op reis. Dan had de heer Van Buysenvliet gelegenheid zich over de omzichtige leiding der zaken door Clemen en de duidelijkheid van zijn verslag daarover te vergewissen. Daarbij kwam dat alle opzieners en slaven der plantage Clemen oprecht vereerden en zich zoo spoedig en gaarne naar zijne bevelen schikten, dat er bijna geen groote onaangenaamheden meer voorkwamen en Meys meer dan eens in zich zelven bromde: »Het is alsof men overbodig ware, zoo licht en bijna vroolijk gaat alles vanzelf." Dat, zeide hij evenwel niet, alsof Clemen zich op den voorgrond gesteld zou hebben; neen, bescheidener dan deze kon niemand zijn, evenmin dankbaarder en tevredener. Zijn betrekking vereischte wel is waar zeer nauwgezette en onafgebroken werkzaamheid, en ook lichamelijke inspanning, maar een goed volbrachte arbeid vond hier ook geen onverdiende afkeuring zooals vroeger van den kant des gouverneurs. Hoe gelukkiger echter Clemen zich gevoelde, des te weemoediger werd hij, als hij aan zijne geliefden te huis dacht, die onder de zorgen des levens zoo diep gebukt gingen. Hoe gaarne had hij nog eens het ouderlijke huis betreden; hoe gaarne had hij slechts een blik geworpen op de dierbaren! Dikwijls ook kwam het

verlangen bij hem op naar het wederzien van die gezellige woning, waaraan het medaillon met zijn portretten hem herinnerde.

Op zekeren avond, nadat de dienst geëindigd was, magazijnen en poort gesloten waren en de slaven hunne hutten, die zij familiesgewijze bewoonden, opgezocht hadden, trad Meys bij Clemen binnen en vond hem in het verschiets starende voor het open raam zitten, door hetwelk een verkoelende, door heerlijke geuren verzadigde lucht naar binnen stroomde.

Meys zette zich op een stoel naast hem neder, vatte zijn vriend bij de hand en sprak op deelnemenden toon: »Wat zit je toch te peinzen, mijn vriend! Reeds lang drukt je een geheim leed; wat bekommert je? Ontbreekt je iets in je positie?»

»Hoe kunt ge denken, dat ik zoo ondankbaar zou wezen?» antwoordde Clemen verrast. »Mijn werkkring bevalt mij uitstekend en je bent voor mij een zoo vaderlijke als trouwe vriend. Hoe zou ik zulk een geluk niet op prijs stellen?»

»Hm! wat mijn gezelschap betreft, dat zal wel niet juist zoo geheel onontbeerlijk voor je geluk zijn. Dat zou er erg uitzien; want nu is de tijd gekomen, dat wij van elkander zullen moeten scheiden.»

»Moeten? Hoe moet ik dat verstaan?» antwoordde Clemen, door den ernstigen toon van de stem zijns vriends getroffen; »wil je dan naar het vaderland terugkeeren?»

Zoo sprekende sprong hij op, en stak haastig eenige der witte waskaarsen op gelijk zij in Suriname bijzonder fijn bereid worden; haar helder schijnsel toonde Meys een ontsteld gelaat.

»Naar het vaderland terugkeeren?» herhaalde deze vragend. Daarop ging hij, aan deze gedachte vasthoudende, voort: »En waarom zou ik dat niet doen? Zie je niet, dat het grijs op mijn hoofd zachtjes aan in sneeuw veranderd? Dat vermaant, beste Clemen.»

»Je wil weg,» klaagde Clemen, »ik zal mijn goedigen chef verliezen?»

»Natuurlijk!» luidde het antwoord tamelijk koel, »dien zal je zeer zeker verliezen.»

»En dat zeg je zoo bedaard? O! een wreed noodlot vervolgt mij: den vijand zendt het mij na, den vriend scheidt het van mij.»

»Foei! schaam je om zoo te denken en te spreken. Heb je niet overal vrienden, waarheen je ook het oog wendt?»

»Neen, neen, niet overal, en evenwel, je ben mijn beste vriend.»

Meys vatte Clemen's beide handen en ze warm drukkende, zeide hij:

«Zorg en klaag toch niet! God leidt alles goed; je zal het ook in dit geval nog inzien. Wellicht verheugt je reeds deze brief, dien ik vandaag ontvangen heb. Daar, lees hem eens!»

Hij reikte Clemen een brief, dien hij in den zak verborgen had gehouden; hij kwam uit Europa uit Maastricht van Alk Haven en bevatte het bericht, om welks voorloopige geheimhouding echter nog verzocht werd, dat voor Suriname een nieuwe gouverneur, benoemd was en wel dezelfde commandant uit Maastricht, die in het leven van Clemen zulk een gewichtige rol gespeeld had. Met het eerstvolgende regeeringschip, dus kort na aankomst van dien brief, zou hij met zijn vrouw en dochter in Suriname aankomen en te gelijk met hem nog een oud vriend van Clemen, die in den laatsten tijd het fabelachtige geluk gehad had majoor te worden en belast was met de leiding der militaire ondernemingen van de kolonie. Zijn naam wilde hij hun nog niet noemen. Dat was een vreugdevolle tijding op de bedroevende.

»De majoor is natuurlijk onze Alk Haven zelf;» riep Clemen; »merk je dat niet, beste vriend? Dat is een groote vreugde voor mij, te meer,» voegde hij er zegevierend bij, »omdat je nu stellig ook niet van hier gaat. Wat zou je ook ginds doen, als je eenige bloedverwant herwaarts komt?»

»Je meent, dat het Alk Haven zou kunnen wezen?» hernam Meys. »Het zou niet onmogelijk zijn, dat hij majoor geworden is. Doch zou hij op eens zijn weerzin voor de nieuwe wereld overwonnen hebben? Ik geloof het niet. En al ware het zoo, beste Clemen,

ditmaal is de zaak stellig besloten. Mijnheer Van Buysenvliet heeft er zijn ja en amen op gegeven, wij zullen derhalve moeten scheiden en dit wellicht eerder dan gij denkt. Overigens heb ik een uitnoodiging voor ons beiden aangenomen. Den eersten van de volgende maand wil mijnheer Van Buysenvliet op de Vlielandersche plantage den door de meesteres gekozen nieuwen directeur in tegenwoordigheid van vele genoodigden in zijn ambt aanstellen. Wij moeten natuurlijk aan de uitnoodiging gevolg geven."

Daarmede ging hij weg en liet Clemen met zijn gedachten alleen. De laatste mededeeling beroerde dezen opnieuw onaangenaam; niet wjl hij meende, dat men aan hem had moeten denken, hoe zou hij zoo vermetel hebben kunnen zijn? Neen, het scheen hem slechts toe, dat de mogelijkheid om de voortreffelijke vrouw en haar zoontje nog eenmaal van dienst te kunnen worden, daardoor in een nevelachtig verschiep teruggedrongen werd, en dit was bedroevend. De gedachte aan Alkhaven zou hem als de eenige troostvolle over al het andere weghelpen, hoopte hij echter.

Sinds dien dag keek Clemen menigmaal de Suriname af zoo ver zijn oog reikte, of geen boot met de nationale vlag kwam opdagen en met de andere welkome gasten den dierbaren Alkhaven medebracht; want natuurlijk kon de majoor niemand anders zijn dan hij. Op zekeren dag zag hij eindelijk het gewenschte sein. Een brandend ongeduld maakte zich van hem meester; had zijn plicht hem niet teruggehouden, hij ware naar de landingsplaats gesneld. Reeds wilde hij een bode uitzenden, daar kwam het gerucht uit de stad — windsnel werd het door de kolonie gedragen — er was een nieuwe gouverneur aangekomen, voor allen onverwacht, een deftig heer met een schoone, vriendelijke dame en een lief meisje, benevens nieuwe soldaten, waarvan eenigen in prachtige uniformen; de nieuwe gouverneur was met den voornaamste dezer het paleis van den tegenwoordige binnengegaan. De menschen konden niet door de gesloten ramen zien; nochtans verhaalde men elkander, dat de oude gouverneur een uitvoerig schrijven van de regeering ontvangen had, bij welks-

lezing hij zoo wit geworden was als krijt; thans pakte hij reeds zijne koffers

Men gelooft over 't algemeen gaarne, wat men wenscht. Ditmaal echter stemden geloof en werkelijkheid met elkander overeen.

Ongeduldig wachtte Clemen op Meys, die als lid der burgerdeputie terstond naar Paramaribo geroepen was. Tegen den avond kwam hij terug en bracht een officier mede, het was — Alkhaven.

»Ik wist het wel, ik wist het wel!» juichte Clemen, terwijl hij zijn wedergevonden vriend omhelsde.

Welk een zalig gevoel, vooral in een vreemd land, is het toch, weder in een lang gemist, dierbaar aangezicht eens vriends te kunnen zien, door de trouwe armen eens vriends weder om sloten te worden! Welk een geluk ligt toch in zulk een wederzien! Daarbij boren de blikken zoo diep in de oogen, als wilden zij levenswarm opeens weder al de draden aanknoopen, die de harten weleer verbonden. Nadat de eerste vervoering van vreugde een weinig bedaard was, waren de beide vrienden spoedig in een druk gesprek gewikkeld over hun wedervaren sinds zij van elkander gescheiden waren.

In de stad Paramaribo was intusschen alles op de been. Als waren de menschen allen onverwachts rijk begiftigd geworden, liepen zij met blijde aangezichten door de straten. Vreemden drukten elkander de hand als waren het goede bekenden. Voornamelijk heeren werden door slaven op straat ondervraagd en gaven bereidwillig het welkomen bescheid: »Jawel, hij moet weg; hij heeft niets meer te bevelen en Wohlfahrt evenmin.»

Met dien »hij» was de oude gouverneur bedoeld, wiens huis door drommen van menschen omstuwde bleef, als hadden zij verwacht, dat hij het nog heden voor hunne oogen zou ontruimen. Het huis echter bleef stil en de jaloezieën bleven vast gesloten. Die stilte was echter slechts schijnbaar. In de statievertrekken heerschten twist en oneenigheid. De bij besluit eenvoudig ontslagen gouverneur rommelde woedend in laden en

kasten en overlaadde den voor hem staanden, spottend lachenden Wohlfahrt met scheldwoorden, die ze met drieste bedreigingen vergold. De gouverneur wilde nog eenige andere zaken ter sprake brengen, maar Wohlfahrt overschreeuwde hem, tot hij zijn oogmerk, hem een groote geldsom af te persen, bereikt had, daarna eerst ging hij heen. Ook uit onzen gezichtskring verdwijnt daarmede de valsche man. In het duistere van den nacht zou een boot hem stroomafwaarts gevoerd hebben. Jaren daarna liepen er onzekere geruchten omtrent hem in Paramaribo. In Cayenne, een strafkolonie van het naburige Fransche koloniaal gebied, zou hij zich opgehouden en ten slotte zeeroof gepleegd hebben. Daarbij was hij door de Engelschen gevangengenomen en opgehangen geworden.

De ontslagen gouverneur zond een memorie aan de Generale Staten om zich te rechtvaardigen, maar dat mocht hem zoo weinig gelukken, dat hij de achting van al zijn medeburgers verloor; hij stierf korten tijd daarna, door niemand betreurd.

XII. Een onverwachte benoeming.

Er was een groot aantal voorname gasten voor de installatie van den nieuwen directeur op de plantage Vlieland bijeengekomen. Het baarde niet weinig opzien, dat de nieuwe gouverneur en de heer Van Buysenvliet insgelijks verschenen. Dat liet zich echter daarmede verklaren, dat de directeur eener plantage een zeer verantwoordelijke en eervolle betrekking bekleedde en mijnheer Van Buysenvliet voor mevrouw Vlieland en haar zoon steeds een zorgvuldige vriend geweest was en ook daarom op dezen dag niet afwezig wilde blijven. In feestgewaad stonden de beampten en de slaven met hunne kinderen op de voorplaats van het heerenhuis, welks rechtersvleugel tot woning van den

nieuwen directeur ingericht was. In verschillende groepen stonden de naburige plantagebezitters en hogere beambten met elkander te praten. Onder hen merkte men Alkhaven, Meys en Clemen op, welke laatste door zijn hooge gestalte boven allen uitstak. Terwijl aller oogen zich naar de wijdopenstaande poort richtten, door welke juist de beide voornaamste, bovengenoemde gasten in een sierlijke koets binnenreden, trad de meesteres des huizes met haar kind naar buiten. Vriendelijk beantwoordde zij de haar toegebrachte eerbiedige groeten en keek glimlachend haar zoontje na, die zich van haar hand losgerukt had en naar zijn vriend Clemen snelde. Allen ontblootten het hoofd en luisterden aandachtig, toen mijnheer Van Buysenvliet het woord opnam en hun sprak van de verschrikkingen en gruwelen, die op deze plantage gewoed hadden sinds den op hun meester gepleegden moord, en hoe deze plaats hier een wildernis geworden en al hare bewoners als offers van roof en bloedgierige opstandelingen gevallen zouden zijn, ja, hoe allen in de kolonie in hun leven en eigendom bedreigd zouden zijn, had niet Gods hand zoo zichtbaar ingegrepen en hun een man gezonden, die hun een redder in den nood geworden was. De plek, waarop zij in dit plechtige uur stonden, was inzonderheid een welsprekende getuige van zijn heldenmoed en plichtsvervulling, die zelfs den dood niet schuwden. Innige dankbaarheid riep dezen man, die zulk een vertrouwen ook door zijn handelskennis verdiende, ongetwijfeld tot vreugde van alle aanwezigen, tot den gewichtigen post van zelfstandig bestuurder van dit goed, vol gerustheid legde de meesteres het bestuur in diens handen en vertrouwde, dat een ieder van zijn kant zijn best zou doen den nieuwen directeur zijn ambt licht te maken.

De blikken der gezamenlijke gasten vestigden zich nu op Clemen, die zich tot zijn groote verbazing tot middelpunt van het feest gemaakt zag. Het was hem minder dan anderen oningewijden opgevallen, dat de nieuwe directeur noch met mevrouw Vlieland, noch met hare vrienden van Buysenvliet medegekomen was, hij had zijn volle opmerkzaamheid uitsluitend op de

beide door hem geredde, zoo hartelijk beminde menschen gericht. Hoe zonderling te moede had hij toegeluisterd, hoe verbijsterd zag hij op, toen de heer Van Buysenvliet hem wenkte, voor te treden. Meys stootte hem aan en fluisterde, terwijl hij zijn ontroering met moeite kon verbergen :

»Ziet gij dan niet, dat gij voortreden moet? Voorwaarts!»

Als droomende volgde Clemen dit bevel. Nu benoemde hem mijnheer Van Buysenvliet in naam van mevrouw Vlielanders plechtig tot den over de geheele plantage gebiedenden, alleen aan zijn meesteres verantwoordelijken directeur. Mevrouw Vlielanders reikte hem de hand en zeide :

»Niet uwe meesteres, uwe dankbare vriendin wil ik zijn!»

Clemen kon geen woord uitbrengen. Glimlachend wendde de heer Van Buysenvliet zich tot de opzichters en vroeg :

»Is hij u welkom?»

Het toestemmend geroep was niet noodig, op aller gelaat was bijval duidelijk te lezen. Nu vroeg hij ook aan de slaven : »Zult gij hem gaarne gehoorzamen?»

Blijde klaptten dezen in de handen en lieten lachende hunne witte tanden zien. Daarop trad hij nog nader op Clemen toe en sprak :

»Zoo wensch ik u, mijnheer de directeur, Gods besten zegen in uw nieuw ambt!»

Wederom moest Meys Clemen aanstooten, terwijl hij hem toefluisterde : »Wel, directeur Clemen, hebt gij geen enkel woord van erkentelijkheid?»

Nu loste zich de betoovering op, die zijne tong geboeid hield. Aan woorden van diepgevoelden dank en onmiskenbare vreugde knoopte hij de belofte al zijne krachten aan zijn nieuw hem zoo hoog vereerend ambt te zullen wijden. Nog spraakzamer dan zijn mond waren zijn stralende oogen. Al de gasten, met den gouverneur aan het hoofd, kwamen naar hem toe en wenschten hem met warme woorden geluk. De laatste voegde er nog bij dat hij hoopte, den heer directeur Clemen binnenkort in zijn huis te Paramaribo te begroeten en daar nog meer te kunnen zeggen, wat hem verheugen zou.

Het spreekt vanzelf, dat er op dezen feestelijken dag op de plantage niet gewerkt werd en de slaven onthaald werden.

Op de plantage Vlielanders begon nu voor Clemen een drukke en toch gelukkige tijd. Zonder de bebouwing der vruchten voortbrengende velden te verwaarloozen, ging de directeur over tot verwezenlijking van plannen, die men tot dusverre, ondanks hun onmiskkenbaar gewicht, wegens de vele groote hinderpalen had laten rusten. Op een verre uitgestrektheid veroorzaakte de rivier door jaarlijks wederkeerende verwoestende overstromingen veel schade aan tot de plantage behorende velden. Moedig ondernam de nieuwe directeur den eindeloos schijnende bouw van een dijk in verband met een door hem ontworpen voortreffelijk bewateringsplan. Het hout op den heuvel met het bekende paviljoen en een gedeelte van het daarachter liggende woud viel onder de slagen van de rooiende bijl, waardoor aan slangen en boschnegers nabijgelegen sluiphoecken ontnomen en daarentegen nieuwe vruchtbare velden gewonnen werden. Hierbij kwam het Clemen zeer testade, dat de heer Van Boysenvliet een aanzienlijk crediet verleende. Nieuwe handelsbetrekkingen werden aangeknoopt, oude goed bevestigd door mondeling en schriftelijk verkeer. Van den morgen tot den avond, zelfs in de heetste uren, was hij in de weer, nu op het veld, dan op het kantoor.

Onder drukke werkzaamheid ging een geruime tijd voorbij en Clemen dacht niet meer aan de woorden, die de gouverneur bij zijn gelukwensch geuit had. Op zekeren dag echter noodigde deze heer de aanzienlijkste mannen der kolonie bij zich. Ook Clemen zag zich met een vriendelijke uitnoodiging vereerd. De vergadering was zoo talrijk, dat hij zich met de hoop kon vleien onopgemerkt te blijven. Fluisterend onderhield hij zich met Meys en Alkhaven, die echter met de overige aanwezigen vermoedden, dat de regeering nu in een of anderen vorm Clemen de hem tot dusverre onthouden gebleven voldoening voor aangedaan onrecht zou schenken. Met onverdeelde opmerkzaamheid luisterde men naar de woorden van den gouverneur, die verhaalde hoe in waarheid zich de door Wohlfahrt valsch voorgestelde ge-

beurtenis te Maastricht had toegedragen en een bij allen geacht man bijna een onteerende straf zou ondergaan hebben en wel niet zonder eenige schuld van hem, den voor hen staande gouverneur. Hij dankte het zijne gade en zijne dochter, dat hij voor zulk een misslag bewaard gebleven was; deze beide schutsengelen waren met hem medegekomen; zij zouden hem ook hier ter zijde staan en hem waarschuwen als er een onrecht te voorkomen of te herstellen was. De niet genoeg te schatten verdiensten van den dapperen commandant van den militairen post was de regeering sedert lang bekend, ook had in den laatsten tijd zijn verbazingwekkende werkzaamheid in het beheer der plantage algemeen opzien verwekt. Men had in hooger en kring zoolang met de erkenning van zulke verdiensten getalmd, tot men na verscheidene beraadslagingen met mijnheer Van Buysenvliet en eenige andere heeren eindelijk den eenigen juisten weg gevonden had, waarop men van den eenen kant de tevredenheid over Clemen's handelingen zou kunnen uitdrukken en van den anderen kant zijn uitstekende krachten weder voor den dienst van den staat zou kunnen winnen. Terwijl hij een groot papier ontvouwde, dat het regeeringszegel droeg, verklaarde hij de opdracht ontvangen te hebben aan den hier tegenwoordig zijnde directeur Clemen, onder overhandiging van dit decreet, zoomede aan de gezamenlijke bewoners der kolonie, door deze geëerde vergadering, konde te doen, dat hij onder den titel van »plantagekapitein" voor alle gewichtige vragen in de kolonie, bij voorbeeld ontwerpen van wetten of beheer der gouvernements-plantages, een raadsman van den gouverneur zijn zou. De regeering wenschte, dat dit ambt als een hoog eereambt zou beschouwd worden.

Ontroerd zag Clemen den gouverneur aan, die hem het decreet zijner benoeming overreikte en hem daarna gelukwenschend de hand drukte. Hij vond geen tijd om te antwoorden, want terwijl de aanwezigen zich om hem verdrongen en hem met de hooge onderscheiding gelukwenschten, trad de gemalin van den gouverneur met hare dochter binnen. Ook zij naderde Clemen, wenschte hem geluk en boeide hem dan door een vriendelijk

gesprek, waarbij zij ook naar de dame en het kind vroeg, die hij gered had. Hij kwam niet eerder tot een duidelijk besef van de hooge onderscheiding, die hem ten deel gevallen was dan toen hij alleen in zijn wagen zat en naar huis reed. Meys en Alkhaven hadden hem in Paramaribo willen houden en met hem en eenige andere vrienden een vroolijken avond hebben, maar hij had dit verzoek afgeslagen. In den borstzak van zijn rok droeg hij het vereerende decreet. Hoe klopte daaronder zijn hart zoo blijde en toch zoo bezorgd!

»Zal ik het in mij gestelde vertrouwen kunnen rechtvaardigen? Ben ik het waardig? God, laat mij nooit vergeten, dat Gij mij leidt; laat mij niet hoovaardig worden, wanneer de menschen mij meer prijzen dan ik verdien! Schenk mij kracht, dat ik niet wankel op den weg van den plicht.»

Zoo ondervroeg zich Clemen, zoo bad hij op den terugweg en God was met hem. Hij bleef met ijver zijn zware verplichtingen vervullen en daarbij dezelfde hulpvaardige, bescheiden man. Daarom was niemand op hem afgunstig toen eenigen tijd later een nieuwe gelukster voor hem opging. Na langdurige beraadslagingen met mijnheer Van Buysenvliet, waarbij ook veel sprake was van een knaap, wien de leiding van een liefdevol man tot zegen zou strekken, legde de weduwe Vlielanders het lot van haar en haar kind geheel in zijne hand en reikte hem de hare tot een huwelijksverbindtenis. De verloving van den plantagekapitein met mevrouw Vlielanders verwekte veel opzien. De huwelijksvoltrekking werd vereerd met de ambtelijke tegenwoordigheid van den gouverneur, Alkhaven met de gezamenlijke militairen en de aanzienlijkste inwoners der kolonie.

XIII. Heimwee.

Verscheidene jaren vlogen voorbij. Het geluk, dat Clemen smaakte in het beheer van eigen grond en bodem werd voor hem

nog daardoor verhoogd, dat zijne plantage niet alleen schuldenvrij en voorbeeldig ingericht, maar ook door aankoop van aangrenzende stukken grond vergroot was.

Alkhaven en Meys, welke laatste nog steeds van zijn ophanden terugreis naar het vaderland sprak, hoewel hij nog nooit ernstige voorbereidselen hiertoe gemaakt had, waren dikwijls bij Clemen verschijnende en steeds gaarne geziene gasten. Ook de familie van den gouverneur behoorde tot de drukke bezoekers, te meer omdat de Clemensche plantage een voor Europeanen gunstiger klimaat aanbood dan de stad Paramaribo. Zijn ambt als kapitein riep Clemen ook dikwijls naar deze stad en stelde hem in de gelegenheid den bloei der geheele kolonie bevorderlijk te zijn. Zijn aanzien steeg meer en meer. Voornamen Nederlanders zonden hunne zonen over zee tot hem, om door hem in den handel der kolonie opgeleid te worden. Daarbij bleef hij zoo bescheiden, dat men altijd meende, hem nog niet genoeg geëerd te hebben.

Hoe meer echter eer, geluk en geld vermeerderden, hoe menigvuldiger hij zich zelven op de gedachte aan het geboorteland betrapte. Legde dan zijn hem opmerkzaam gadeslaande echtgenoot stil hare hand op de zijne en keek hem vragend in de oogen, dan zweeg hij, maar hield zich overtuigd, dat hij ongelijk had aan het verlangen naar het vaderland plaats te laten. Een of ander hoofdbrekende onderneming ontrukte hem wel een tijdlang aan zulke gedachten, doch zij keerden altijd terug. Geen arbeidsveld was groot genoeg om zijn heimwee op den duur te verdrijven. Heimelijk leefde het in zijn hart voort.

Zijne vrienden, Alkhaven en Meys, vermoedden zulks het allerminst. De eerste schertste slechts, als hij zeide :

»Mij dunkt, dat je nu wel een schilderhuisje vol ducaten hebben zal; wanneer ga je nu van hier weg?»

De laatste echter kon zich niet verbeelden, dat iemand anders eerder aan een reis naar Europa zou kunnen denken, dan hij.

Uit verschillende uitdrukkingen, die Clemen zich had laten ontvallen, en door zijne vrouw, die hem om de oorzaak zijner neerslachtigheid te ontdekken aandachtig gadesloeg, waren opgevangen, had

deze eenig vermoeden opgevat van den waren zielstoestand van haar man. Ten einde zich hieromtrent zekerheid te verschaffen, mocht het de liefdevolle vrouw gelukken hem op een avond, dat zij gezellig bijeenzaten, tot verhalen van vader en moeder, broeders en zuster te brengen. Zij had op behendige wijze de gevoeligste snaar zijns harten weten te doen trillen. De beelden der geliefden werden levendiger dan ooit in hem; in den geest zag hij zich voor de zijnen staan, zag hij zijn eerwaardigen peetoom; in den geest hoorde hij den geliefden klank der moederlijke stem die hij bijna vergeten had. Hij schilderde haar het geluk van allen nog eens weder te zien in zulke geestdriftvolle bewoordingen, dat haar geen twijfel meer restte. Haar besluit was spoedig genomen.

Acht dagen na dat gesprek met zijne gade wandelde hij op zekeren Zondagnamiddag stil in de palmenlaan bij zijn huis op en neder. Eindelijk zette hij zich peinzend op een bank. Gedempt door den afstand klonk uit de slavenwoningen vroolijk gelach en gesnap, vermengd met het zingen van liederen, gelijk hun eens wel de moedermond geleerd zal hebben. O! moedermond, mocht ik u nog slechts eenmaal mogen kussen, o! vaderhart, u nog eenmaal voelen slaan; o! broeder- en zusterogen mij nog eenmaal in u kunnen spiegelen! Zoo mijmerend zat hij stil voor zich te staren met het hoofd op de borst geneigd. Hij werd niet gewaar, dat de snel naderende nacht zijn donkere vleugels begon uit te breiden.

Naar haren man uitziende, verliet mevrouw Clemen het huis en ging, hem in de palmenlaan ontwarende, naar hem toe.

»Waarover peinst gij, Karel, waarover bekommert gij u toch zoo? Maak mij deelgenoot van hetgeen u op het hart drukt.» Met weeke stem richtte zij deze woorden tot haar echtgenoot, zette zich naast hem neder en vatte zijne beide handen.

»Ach! lieve, hoe zou ik van kommer mogen spreken, daar God mij zoo overvloedig gezegend heeft? Geluk, eer, gezondheid, geld en goed heeft Hij mij geschonken. Uwe trouwe liefde en de vreugde van uw braven zoon, alles heb ik Hem te danken.»

»Hoe lang denkt gij wel,» begon zij thans, rechtstreeks op haar doel afgaande, »zou een reis naar uw geboorteplaats u wel van hier afwezig doen blijven?»

Ontroerd sprong hij op. »Wat zegt gij? Wat beteekent dat?» riep hij uit.

»Blijf nog even zitten, Karel,» verzocht zij; »ik zou zoo gaarne deze gewichtige zaak met u bespreken.»

»Gij spreekt van een reis naar mijn geboorteplaats? Ik zou... naar Duitschland gaan?»

»Wel ja, waarom niet? Maar ga toch zitten: deze zaak moeten wij in bedaard overleg regelen.»

Hij ging weder naast haar zitten; daarop zeide hij »Regelen? Gij spreekt als ware het reeds een vastbesloten zaak.»

»Vastbesloten? Neen, dat nog niet, maar de uitvoering komt mij niet zoo moeilijk voor en stellig ook u niet, als gij slechts bedaard zijt. Uw jarenlange, trouwe vlijt heeft alles zoo goed geregeld, dat gij wel eenige maanden weg kunt. Ziet gij, ik beschouw een reis voor u naar huis als een plicht. Met geld is een ouderhart niet tevreden te stellen. Vader en moeder willen hun kind ook eenmaal wederzien en uit zijn mond vernemen, dat het hen nog bemint en eert.»

»Ik naar huis? En gij?»

»Uwe ouders hebben andere rechten op u dan ik, en heb ik niet mijn kind en weet ik niet, dat gij spoedig wederkeert?»

»De zee is rijk aan gevaren.»

»Ik zal bidden, dat Gods engelen u op de handen dragen en u behoeden op al uwe wegen.»

»En mijn arbeid, het opzicht over de plantage?»

Zij poogde te schertsen. »Ei! meent gij dan werkelijk dat niemand u zou kunnen vervangen? Denkt gij, dat ik in den laatsten tijd ook niet iets geleerd heb?» En weder ernstig wordende, voegde zij er bij: »Overigens bespeurde ik reeds lang, wat u kwelt, en ik heb alles goed overdacht.»

Daarop deelde zij hem mede, dat mijnheer Van Buysenvliet haar gaarne vriend Meys als raadsman wilde zenden, als deze,

gelijk wel te verwachten was, tot zulk een dienstbetoon geneigd was. Het andere ging vanzelf, daar men zich op alle beambten verlaten kon. Overigens zouden toch ook de gouverneur en Alkhaven haar met raad en daad gaarne ter zijde staan. Zij zette hem dit alles zoo duidelijk uiteen, dat hij aangedaan uitriep :

»Gij scherpzinnige, goede vrouw, gij zijt het ware evenbeeld mijner moeder ! Zou het mogelijk zijn, dat ik de dierbaren te huis wederzien zal ? Gij hebt de diepste plooien van mijn hart doorvorscht en zijn geheimsten wensch geraden. O ! als gij wilt, dan zou het wel gaan, dat ik nog eenmaal, nog slechts eenmaal het ouderlijke huis wederzag ! »

Nog lang zaten zij, ernstig beraadslagend, bij elkander en het was donker geworden toen zij arm in arm op het huis toegingen : Licht en warm was het in hunne harten.

XIV. Het vertrek.

Sinds dien dag was de reis van Clemen een besloten zaak. Meys zette wel is waar eenigszins groote oogen op en Alkhaven wilde werkelijk eenige bezwaren opperen, maar ten slotte namen beiden er genoegen mede. Terwijl al de toebereidselen nauwlettend getroffen worden en de beide negers, die Clemen zouden vergezellen, zich de zonderlingste voorstelling maakten van het land, waar de witte regen op boomen, daken en velden soms wel een half jaar lang blijft liggen en zoo hard wordt dat men er overheen loopen en rijden kan, achten wij het noodig vooraf een bezoek in het ouderlijke huis te brengen.

De kleine Frits was een groote Frits geworden en dat was geen wonder; want over de twintig jaren waren verloopende sinds dien dag, waarop hij gezegd had :

»Karel, ik kom je spoedig achterna ! »

Tot Freiberg was hij hem gevolgd, bij Glöckner had hij lief-

devolle opname gevonden, maar verder was hij met den besten wil niet gekomen. Na het vertrek van den broeder was het in Duitschland van kwaad tot erger geworden. Wie arbeid zoeken wilde, moest het in zijn eigen woonplaats doen en blij zijn, als hij het daar vond; elders was geen werk te vinden en zonder werk ook geen brood. Hoe zouden de Glöckners hem dus verder hebben kunnen laten trekken? Hierbij kwam nog, dat de liefde tot blijdschap der beide ouders tusschen hunne dochter Hildegarde en hem een band geweven had, die hen voor het leven vereenigen zou.

Op den dag van het huwelijk waren de ouders en familiebetrekkingen van Frits allen — behalve Karel — naar Freiberg gekomen om de trouwplechtigheid bij te wonen. In stillen opocht trok men naar de kerk, waar twee jonge menschenharten zich in een ernstige stond trouw wilden beloven tot in den dood. Ja, het was een ernstige stonde in ernstigen tijd. De laatste slag van den zevenjarigen oorlog was bij Freiberg geleverd geworden. Handel en nijverheid waren ook hier, evenals overal, vernietigd. Pruisische officieren hadden reeds meermalen hun verwondering te kennen gegeven, dat er in de, naar zij meenden, zoo rijke stad zoo veel arme menschen waren. Meester Glöckner had dikwijls zijn sterk vergrijsd hoofd geschud, alsof hij niet geloofde, dat het nog ooit weder beter in de wereld kon gaan. En toch, toen hij op den trouwdag op de geliefde dochter, den braven behuwdzoon blikte, die naast elkander voor het altaar knielden en om Gods zegen smeekten, meende hij dat de jonge krachtige schouders de zorgen zouden dragen, die de Hemel overgezonden had en het jonge paar er wel in zou slagen, den glans van zijn huis weder te herstellen.

Om dezen tijd legde Clemen in Suriname de laatste hand aan zijne toebereidselen voor de reis. In het midden der maand Mei 1771 was hij daarmede gereed; naar menschelijke berekening was alles voortreffelijk geregeld.

»Blijf niet te lang weg!» verzocht Alkhaven.

»Wees gerust, ik zal uwe zaken naar mijn beste vermogen behartigen; mijn terugreis stel ik nog wat uit!» verzekerde hem Meys.

Volledigen bijval vond het reisplan in het huis van den gouverneur. De vrouw des huizes inzonderheid prees het zeer en schilderde het verlangen van een vader- en moederhart naar het geliefde kind met zulke warme bewoordingen, alsof zij zulk een gevoel uit eigen ervaring kende; doch met haar fijngevoelig hart kon zij zich gemakkelijk in dien toestand verplaatsen. De dochter verblijdde zich harerzijds met de belofte van Clemen persoonlijk verscheidene brieven en geschenken en duizenden, duizenden groeten aan hare talrijke vriendinnen te Maastricht te zullen overbrengen en eveneens uitvoerige berichten van deze mede terug te zullen brengen. Zij hechtte naar den aard van alle jonge meisjes daaraan groote waarde.

Reeds stond een licht met twee vlugge paarden bespannen rijtuig gereed. Zijne pakkage was reeds vooruit naar Paramaribo gezonden. Als bedienden voor den geliefden echtgenoot had mevrouw Clemen twee negers uitgekozen, wier liefde jegens hun heer zij dikwijls beproefd had. Het waren de groote, breedgeschouderde Hassan en de schrandere Ben, een jongeling in jaren. Dezen stonden reisvaardig naast den koetsier, die met krachtige hand de ongeduldig scharrelende paarden in bedwang hield. Rondom verdrongen elkander zwarte mannen, vrouwen en kinderen, om toch vooral bij het afscheidnemen niet over het hoofd gezien te worden. Zacht mompelende, maar daarom des te levendiger gebaren makende, bespraken zij de op handen gewichtige gebeurtenis. Hun dunne katoenen kleeding stak op de donkere huidskleur verblindend wit af. Tusschen hen stonden, eveneens in lichte kleeding de opzieners, maar niet met zweepen, gelijk men anders op afbeeldingen wel ziet, zulke werktuigen werden hier bijkans nooit gebruikt.

Thans verscheen Clemen in de deur. Aan de eene hand voerde hij de gade, aan de andere den zoon. Achter hem vertoonde zich het vriendelijke gelaat van den goeden Meys, die Clemen nogmaals op het hart gedrukt had, zich wegens de terugreis niet te overhaasten, daar het hem omtrent zijn eigen reis naar het vaderland toch op een maand vroeger of later niet aan-

kwam. De slaven omstuwden hun meester als een troep woelige kinderen. Ten volle spiegelde zich in hunne gelaatstrekken hunne verantwoordelijkheid, toen hij zijn gezin, gebouwen en velden in hunne hoede aanbeval. Goedige woorden sprak hij tot hen, vriendelijk drukte hij hunne handen, ernstig vermaande hij hen tijdens zijne afwezigheid zeer vlijtig te leeren. Clemen had namelijk door daartoe geschikte opzieners een soort school opgericht, waarin de gezamenlijke negers op eenvoudige wijze onderricht in den christelijken godsdienst ontvingen; eenigen zelfs leerden lezen en schrijven. De uitkomsten waren natuurlijk zeer verschillend.

Zoo brachten hem thans jonge negervrouwen hare kinderen, opdat hij ze zou zegenen; andere echter boden hem in haren eenvoud heidensche amuletten aan tegen de gevaren der reis. Met een berisping wees hij deze terug; hij droeg toch een talisman in zijn hart, het betrouwen op den Heer, dat hij steeds opnieuw versterkte door het gebed. Nadat hij ook van de opzieners afscheid genomen en hen vermaand had, hun gedane belofte, dubbel zorgvuldig te zijn gestand te doen, omarmde hij Meys en bedankte hem in geroerde bewoordingen voor zijn liefde en goedheid, waarvan hij ook nu weder opnieuw blijk zou geven. Ten laatste drukte hij moeder en zoon, die de droefheid overweldigd had, aan zijn hart. Gaarne ware de knaap naar de grootouders in Saksen medegereisd; doch kon hij moeder alleen laten? De zelfbeheersching van deze laatste scheen geheel verdwenen. Dat zij offervaardig geweest was en de reis had kunnen uitlokken, kwam haar thans schier ondenkbaar, ongelooflijk voor. Liefderijk vertroostte Clemen de weenende en poogde hare tranen te stillen. Een laatste kus, een laatste handdruk, een laatste groet: »God zij met u!» nog een blik vol liefde, die alles omvatte en het rijtuig vloog met hem voort.

XV. Wederzien.

Na een zeereis van bijna twee maanden kwam Clemen den 10n Juli 1771 te Amsterdam aan, vanwaar hij aan de zijnen in Suriname zijn behouden overtocht meldde en de geliefden in Saksen met de mededeeling verheugde, dat hij hun binnenkort een bezoek zou komen brengen. Reikhalzend zag hij deze blijde stond te gemoet, maar om zich geheel en onverdeeld aan de vreugde des wederziens te kunnen overgeven, besloot hij eerst al zijne zaken af te doen. In de eerste plaats moest hij zich aan de Heeren Generale Staten voorstellen, om hen voor den geschonken eerepost te bedanken en mondeling omtrent eenige met den gouverneur overwogen questies inlichting te geven. Zeer duidelijk wist hij hierbij de beteekenis der kolonie voor het moederland in het ware licht te stellen en de middelen aan te geven, waardoor haar rijkdom nog productiever kon gemaakt worden. Zijne uiteenzetting was zoo overtuigend, dat zich de gevolgen daarvan tot vreugde der bewoners van Suriname spoedig vertoonden. Men trof namelijk nieuwe maatregelen, om de kolonisten te water en te land ten krachtigste tegen roofgierige aanslagen te beveiligen, door invoering van geregelde scheepvaarten den handel te bevorderen en begon er ook voor te waken, dat niet elk in Europa onbruikbaar sujet zich voortaan naar Suriname inscheepte, altemaal dingen van het hoogste gewicht voor het gedeien der kolonie.

Als koopman had hij natuurlijk ook particuliere zaken af te doen, die hem eveneens langer dan hem lief was in Amsterdam ophielden. In Maastricht verwekte zijn aankomst met zijn zwarte bedienden zeer verklaarbaar het grootste opzien. Aanvankelijk wilde het niemand gelooven, dat de rijke Amerikaan en de voormalige, tot spitsroedenloopen veroordeelde soldaat Clemen een en dezelfde persoon was. Vriendelijk sprak hij oude bekenden aan, onderhield zich met dezen en genen op de hem zoo welbekende markt, openlijk van dien tijd sprekende en toen de bijna ongelooflijke mare

ook in de familiën, waarin de opdrachten der dochter van den gouverneur hem voerden, door hem bevestigd werd, was de verbazing daarover grenzenloos. Den ouden scheepskapitein, die hem aangeraden had voor de koloniën dienst te nemen, kon hij niet meer opzoeken, deze was gestorven en had daardoor, om zijn spreekmanier te gebruiken, den laatsten ankergrond in de rustige haven gevonden. Ook de goede lieden in Arnstadt vond hij niet meer: zij waren naar een beter leven overgegaan. Hun zoon, die Clemen in diens hevigste koortsaanvallen bewaakt had, leefde in armoedige omstandigheden. De som geld, die Clemen hem, gedachtig de hem eens door diens brave ouders bewezen liefde, met vriendelijke woorden schonk, hielp hem weder op de been, zoodat ook hier de oude spreuk bewaarheid werd: »Goede werken brengen zegen!»

Hoe dichter Clemen het vaderland naderde, hoe machtiger het verlangen naar het ouderlijke huis werd. Maar de wegen waren slecht en zijn koffers zwaar. In Leipzig nam hij daarom een met vier paarden bespannen extra-post en nu ging het in galop op Döbeln toe.

Het was den vierden September tegen den avond, dat hij de vaderstad voor zijne blikken zag opduiken. De zon overgoot het geheele landschap met een tooverachtigen goudglans. Uit het dicht gebladerte der boomen langs den weg kweelden de vaderlandsche vogels:

»Nu is hij eindelijk daar, de lang verwachte! Nu zullen wij onzen tocht naar verre landen aanvaarden!»

De kudde weiden op de afgemaaide akkers, herdersknapen zitten op de grenssteen, hun eenvoudig gezang klinkt in de ooren van den reiziger.

En zie! Daar verheft zich de toren van de lieve kerk in het zachte blauw des hemels; hier kabbelt de rivier en ruischt het Duitse woud. Wat riekt zoo verkwikkend, wat geurt zoo zoet tot in den wagen? De herfst staat toch reeds voor de deur en niet de bloesems schenkende lente? Hier wenken roodwangige appels aan den boom? Hoe lang is het wel geleden, o vreemdeling! dat

gij er een geproefd hebt? Ver buigt gij u uit het rijtuig. Wat grijpt u zoo aan, dat gij laat ophouden! Luister, het is de avondklok, die van den naburigen toren den vlijtigen menschen daar beneden in huis en akker aankondigt, dat de arbeid gestaakt moet worden! Dat is de klok, die u vroeg wekte, die u des Zondags toeriep: »Kom, kom naar Gods huis!»

Wonderbaarlijke klank! Zoet als de taal der moeder, vermanend als de stem des vaders dringt hij uw hart binnen en wekt daar andere klanken, roept daar oude, bijkans vergeten beelden wederom op. Gij stapt uit het rijtuig? Ja, ga snel, uw ouders verwachten u daar ginder in het stille huis. Juist; dezen zijweg ingeslagen, hij voert u het spoedigste en onbemerkt naar hen toe....

Overal had de aankomst van de negers tallooze nieuwsgierigen aangelokt, waarom dus ook niet in Döbeln? Toen nu de negers in het uitsluitende bezit van het rijtuig waren en de postiljon onder luid trompetgeschal naar de hem aangewezen herberg reed, toen rechts en links aan elk portier een zwart aangezicht, een echte Moorenkop naar buiten keek, krioelde het weldra rondom het rijtuig alsof er een mierennest verstoord geworden was. De paarden konden slechts langzaam voortstappen en toch blies de postiljon nog altijd lustig en onvermoeid het oude volksdeuntje: »Als ik kom, als ik kom, als ik wederkom!» enz.

Met bliksemsnelheid verbreidde zich het gerucht »Karel Clemen is daar!» Men keek zich bijna de oogen uit naar den genoemde, maar men zag slechts twee negers.

»Zoo sterk kan hij toch onmogelijk veranderd zijn!» riep men op een toon, wien men kon aanhooren, dat de bevestiging van zulk een natuurwonder in het geheel niet onwelkom zou geweest zijn. Intusschen vertrokken Hassan en Ben, om allen mogelijken twijfel aan hun welwillende gezindheid al dadelijk weg te nemen, hunne gezichten tot een vriendelijken lach. Daardoor werden tusschen de dikke lippen twee lange rijen hagelwitte, gezonde tanden zichbaar, die de tot wantrouwen in zulke heidenen maar al te zeer geneigde lieden gevaarlijk genoeg voorkwamen. Gillend

rukte een bijzonder angstige moeder haar jongen terug, die in zijn onervarenheid en verderfelijke waaghalzerij bijna een der zwarte uitgestoken handen vastgegrepen had. Dien zelfden avond nog verzekerde zij zenuwachtig aan haar niet minder vreesachtige buurvrouw, dat het in het geheel geen menschelijke hand geweest was : men had er klauwen aan gezien als messen zoo scherp ; anderen verhaalden de schier ongelooflijke heldendaad van een moedigen smidsgezel, die den grooten zwarte aangesproken en in zuiver Döbelnsche taal gevraagd had hoe hij heette en wie zijn meester was. Daarop had het zwarte wanschepsel geluiden uitgestooten, die iemand een kruis zouden hebben doen maken ; dat waren geen geluiden van een redelijk mensch, maar eerder van een of ander Amerikaansch dier geweest.

Dat was echter toch al te veel gezegd en zou den goeden Hassan niet weinig gekrenkt hebben, als hij het gehoord en — verstaan had. Zeker is het, dat de smid op zijn beleefde vraag een antwoord gekregen had, dat zonderling in een Saksisch oor klinken moest en eigenlijk ook geen antwoord op de natuurlijk onbegrepen gebleven vraag, maar enkel de verzekering van vriendschappelijke gevoelens was. De negers van Suriname spreken bijna allen een soort Koeterwaalsch, een mengelmoes van Afrikaansche, Amerikaansche en Hollandsche woorden, dat men niet gemakkelijk leert verstaan, maar zulk een vergelijking, voorwaar, ware wel geschikt geweest om kwalijk te nemen.

Nog eenmaal gluurt de zon nieuwsgierig door de vensters van het hooge goudsmidshuis, als moest zij tot aan het beslissende oogenblik de beide oud geworden menschen in de benedenkamer met hare stralen verwarmen. Aan de eikenhouten tafel zitten vader en moeder alleen bij elkander. De vader leest de toelusterende moeder uit een godvruchtig boek voor. Het zwarte-fluweelen kapje, dat gewoonlijk zijn wit hoofd bedekt, ligt op de tafel naast het boek, waaruit hij leest. De zwakheid van den ouderdom doet de hand beven, die het blad omslaat ; voorovergebogen zit het moederje.

Komt de zoon dan nog niet opdagen ? Meent hij dat de levens-

vlam niet plotseling kan uitdooven? O! hij moest maar eens zien, welke diepe voren ouderdom en zorgen met elkander verenigd in die geliefde gelaatstrekken gegroefd hebben.

Wie opent zacht slot en deur? Wie staat reeds op den drempel? Wie is die vreemde, bruine man? De zon heeft hem nog niet gezien; haar laatste straal kust de beide grijze hoofden. Als moest de geringste beweging het liefelijke beeld verstoren, zoo stil staat de vreemdeling; met de handen houdt hij zich aan den deurstijl vast.

Zijt gij zoo vermoeid, reiziger, dat gij wankelt?

De vader leest nog steeds hardop met gevoel en warmte; de moeder luistert aandachtig. Tranen vloeiden uit de oogen des luisteraars; onophoudelijk druppelden zij neder. Eindelijk kon Karel, want hij is het, de langverwachte zoon des huizes, zich niet langer inhouden. Wijd breidt hij de armen uit, als moest hij de wereld omvatten. »Vader, moeder!» stamelen zijne lippen.

Wederzien! O! gij tooverwoord! Gelijk schaduwen voor het licht der zon, verdwijnen voor u alle bange, droevige dagen! Wie maalt naar waarheid met woorden het zoete geluk, dat gij in de harten verwekt, wanneer na lange jaren uit verre landen een geliefd kind tot vader en moeder wederkeert?

»Mijn zoon, mijn Karel!» Met dezen kreet sprong de moeder op en viel sprakeloos haar zoon om den hals. Vreugdetranen stroomden over haar aangezicht en hare lippen konden geen ander woord stamelen dan: »mijn Karel!»

In stomme ontroering stond de grijsaaard nog aan de tafel, die zijne hand, een steun zoekende, vastgegrepen had.

»Is dat mijn zoon?» sprak hij met trillende stem.

Karel trad op hem toe en riep met de oogen vol tranen: »Vader, lieve vader, kent gij mij niet meer?»

»Hij is het! God zij dank, hij is het!» jubelde de vader.

In dit gelukkige oogenblik verzonk al het leed in het niet, dat de scheiding hun veroorzaakt had. Geheel medegesleept door de

zoete bekoorlijkheid des wederziens zat de zoon tusschen vader en moeder met hunne hand in de zijne. Zij zagen niet dat het steeds duisterder werd, zij hoorden niet het loopen en vragen der menschen in de straten. Vragend en antwoordend vernamen zij slechts de klanken uit zijn geliefden mond en vergaten geheel en al de buitenwereld. Met hare gerimpelde handen streek de grijze moeder haar wedergevonden kind liefkozend over voorhoofd en wangen; dan weder vatte zij zijne hand en drukte die aan haar hart.

Plotseling werden zij in hun gezellig onderhoud gestoord door een geweldig rumoer op straat voor de huisdeur; deze vloog open en ademloos stormden eenige mannen, vrouwen en kinderen het nu volslagen duister geworden vertrek binnen.

»Vader, moeder, grootvader, grootmoeder!» klonk het verward dooreen, »Karel is aangekomen; wij hebben zijn mooren gezien; ja, twee koolzwarte mooren, een grooten en een kleinen, in een vierspannig extra-postrijtuig!»

De ouders kenden de onstuimige indringers wel, het waren hun kinderen en kindskinderen, een talrijke familie; Karel begreep ook wel, met wie hij te doen had. De eene stem overschreeuwde de andere, alsof men zich verbeeldde, dat men in de duisternis even zoo min kon hooren als zien. Daar stond de zoo woelig aangekondigde op en sprak met helderklinkende stem: »hier is uw Karel! Wilt gij hem een weinig lief hebben?»

Diepe stilte volgde op deze woorden. Daar klonk het uit den mond eener vrouw: »Broeder, zijt gij werkelijk hier?»

Het was zijne zuster, die, terwijl zij vroeg, reeds den weg naar het hart haars broeders gevonden had.

»Hebt gij dan niet een klein stompje kaars,» klonk het nu bij de deur, »opdat men den jongen kan zien? Hier heerscht eene ware Egyptische duisternis.»

Een der aanwezigen sloeg vuur en er werd licht aangestoken. Karel zag ernstige mannen voor zich, zijn oudere broeders, en den man zijner zuster; iets verder stonden vrouwen en kinderen: hunne familieleden. Bij de deur stond de pastoor met zijn goedig open gelaat en keek vel teederheid naar zijn petekind.

terwijl de zuster het licht hoog omhoog hield, opdat zij en de overigen het aangezicht van den wedergekeerde goed zouden kunnen zien.

»Goede, beste broeder,» riep zij uit, »nu pas is alles goed, dewijl je teruggekomen ben. Vele, zeer vele tranen hebben wij om je vergoten.»

»Het waren meerendeels vreugdetranen, beste jongen!» verklaarde de pastoor, terwijl hij vooruit poogde te dringen. Maar de broeders versperden hem nog den weg; zij omringden Karel om hem aan hun hart te drukken en te verwelkomen.

»Kus mij toch eens,» verzocht zijne zuster, wie de heldere vreugdetranen in de oogen parelden; »maar buk je wat, want je ben zoo lang geworden!» Daarbij hield zij zijn hoofd vast, keek hem diep in de oogen, en riep uit: »Ja, dat zijn de oude hartelijke oogen!»

»Laat mij hem nu toch ook eens naderen!» ijverde de pastoor, die zijne ontroering niet langer bedwingen kon en thans zijn petekind met warmte omhelsde.

Door Karels vriendelijke manieren en hartelijke woorden aangemoedigd, traden ook de overigen grooten en kleinen nader en reikten hem de hand.

»Jarenlang heb ik mij bij voorbaat in dit blijde uur des wederziens verheugd!» zeide Karel, nadat allen om hem plaats genomen hadden; »geloof mij, mijne geliefden, er verging geen dag, dat ik niet aan u gedacht heb! Hoe dankbaar ben ik den goeden God, dat ik u nog eens wedergezien heb! Het zou als een groot onrecht tegen uwe liefde beschouwd kunnen worden, dat ik zoo lange jaren wegbleef, maar de omstandigheden waren machtiger dan ik. Gemakkelijk rukt men zich meestentijds van het vaderland los, moeielijk vindt men den weg uit den vreemde terug.»

Dat was een vertellen en vragen over en weder, en tevergeefs blies de nachtwaker juist heden zeer luid en lang voor dit huis, als wilde hij zich als een der overheidspersonen der stad ook bemerkbaar maken. Ur op uur verliep, men werd niet moede; elke

kleinigheid boezemde ook belang in. Toen men eindelijk toch scheiden moest, zeide de pastoor:

»Morgen, mijn zoon, wacht ge met het vertellen tot ik kom; dan begint gij geheel van voren af aan en gaat zoo geregeld in de volgorde der jaren voort.»

Het was reeds zeer laat, toen na een hartelijk »goeden nacht» de gasten het huis verlieten. Verwonderd keek de maan op pastoor Sillig neder, dien zij sinds vele jaren niet, de nachtelijke vervulling van zijn priesterambt uitgezonderd, op zulk een ongevoen uur had beschenen. Beide ouders voerden den zoon naar zijne kamer. Onder de bescherming van het vaderlijke dak sloot de vreemde man als een gelukkig kind de oogen. Toen de moeder nog eens binnentrad, zorgvuldig het licht met haar hand verbergende, opdat zijn schijnsel hem niet mocht wekken, glimlachte hij in den droom.

XVI. Te huis.

Hoewel de komst van den Amerikaan te voren in de huizen genoegzaam besproken was geworden, verkeerde de goede stad Döbeln toch in geen geringe opschudding en werd het huis van den goudsmid Clemen van dat oogenblik af letterlijk belegerd. Alles wilde den schatrijken plantagekapitein uit Suriname zien, zocht hem te naderen en de vroegere vriendschap, die in de meeste gevallen zeer twijfelachtig was, te hernieuwen. Wien dit niet gelukte, getroostte zich de moeite, met de geenszins ontoegankelijke negers, die van lieverlede alle afschrikwekends in de oogen der inwoners verloren, kennis aan te knopen en te pogen zich aan hen begrijpelijk te maken. Zoo wilde het toeval hoe langer hoe meer, dat als de zwarten voorbijwandelden, nu deze, dan gene burger op hetzelfde oogenblik zijn huis verliet, waar juist zoete koek en koffie op de tafel gezet werd. Zulk een gelegenheid liet men niet voorbijgaan zonder de beide zwarte

heeren door allerlei hoffelijke en komische gebaren uit te noodigen binnen te treden; het was toch mogelijk, dat men op de eene of andere manier iets van hen omtrent hun heer vernam. Het was dikwijls zeer opmerkelijk, meende men; Hassan en Ben toonden bij een voor zuinige huisvrouwen altijd schrikwekkenden eetlust den besten wil om hun erkentelijkheid door uitvoerige mededeelingen te bewijzen; maar het bleef in de hoofdzak bij hunne wonderlijke geluiden en zonderlinge grimassen, die ondanks alle aan den dag gelegde beminnelijkheid eenigszins afkoelend werkten, hetgeen wederom met de vreedzame bedoelingen der belangwekkende gasten niet strookte. Enkel de woorden: »Massa goed, zeer goed!» werden algemeen verstaan.

Een slimmert had eenig zilvergeld uitgehaald en door gebaren te verstaan gegeven, dat hij gaarne wilde weten of massa veel van die waar had. Daarop had Hassan eenige wichtige goudstukken uit zijn zak te voorschijn gebracht, alsof het duiten waren en behendig weten te verduidelijken, dat massa een geheele kamer, een huis, een groot, zeer groot huis, misschien wel zoo groot als dat met den toren waar het »bom bom» klinkt, vol van die stukken had. Dit sprookje verbreidde zich snel tot in de naburige dorpen en nog verder, en hoe reusachtiger deze vermeende schat aangroeide, des te liever werd er aan geloofd. Op niet geheel onbaatzuchtige wijze verrieden weldra ook de gezamenlijke stadskinderen, kleine en groote, een onvermoeide afhankelijkheid voor de negers, voor wie zij eerst niet weinig bang geweest waren. Deze beide kindervrienden schenen namelijk onuitputtelijke zakken vol lekkernijen te hebben en het is te veronderstellen dat behalve de medegebrachte voorraad er ook nog veel in de winkels van de stad gekocht werd. Wat lachten de goedhartige, zwarte gezichten, als de vlasharige jongens en meisjes hunne handjes verlangend uitstrekten en de ontvangen lekkernij dan snel in den mond lieten verdwijnen.

Hoe meer echter de bedienden met iedereen kennis aanknoopen en onderhielden, des te minder liet zich hun heer in het openbaar zien, daar hij zich in den eersten tijd van zijn verblijf

in de geboorteplaats enkel aan zijn naaste verwanten en zijn vrienden wijdde. Hiertoe behoorde natuurlijk het jonge echtpaar uit Freiberg, Frits en Hildegard. Deze hadden het niet kunnen afwachten, dat hij volgens zijn belofte naar Freiberg zou komen. Een licht wagentje had hen naar Dübeln gebracht, zoodat den vierden dag na zijn aankomst alle broeders en zusters weder om de ouders verzameld waren. In de grootste spanning luisterden allen naar het mondelinge verhaal zijner ontmoetingen, trokken met hem in den slag, hoorden huiverend van zijn avonturen en van de booze aanslagen zijns vijands en verheugden zich bij de schildering van zijn tegenwoordig geluk. De Surinaamsche producten, die hij in groote hoeveelheid medegebracht had, werden bekeken en bewonderd. Uit zijne levendige uitdrukkingen kon echter ook een ieder opmaken, hoe innig de verhaler gevoelde, dat het Gods hand was, die hem steeds trouw geleid had in lief en leed, en dat aan diens zegen alles gelegen is.

Karel kon overredend spreken; zijn woord vond den weg naar de harten en dit te meer omdat alles, wat hij zeide, uit een oprecht hart kwam en de vrucht was van een in zijn veelbewogen leven beproefd vertrouwen op God. Het zal dan wel niet ongelooflijk klinken, dat ook de man zijner zuster daardoor diep getroffen werd en hem op zekeren dag de woorden toevoegde:

»Beste vriend, gij bevestigt wat uwe zuster, wat de pastoor mij reeds zoo dikwijls zeiden en wat mij ook mijn eigen leven voorspiegelt: niet het geld adelt den mensch, diens schoonste sieraad is veeleer trouwe plichtsbetrachting en volledig vertrouwen op God.»

Karel nam ook het innigste aandeel aan alle groote en kleine zorgen der zijnen en overlegde met zijn ouders en den pastoor hoe en waarmede het noodig was hen bij te staan. Het verschaft hem groote vreugde, dat hij de middelen bezat om onbekrompen te kunnen geven waar met aardsche goederen te helpen was.

Na de eerste godsdienstoefening, die hij in zijne geboorteplaats bijwoonde, overhandigde hij in het geheim aan den ouden pastoor

een aanzienlijke som voor de kerk en de school. Ook voor de armen der stad zette hij een kapitaal uit, welks interesten ieder jaar den 4 September — zijnde de dag, waarop hij na lange scheiding zijne ouders wedergevonden had, uitgedeeld moesten worden. Zijne broeders en hunne kinderen ondersteunde hij natuurlijk op de mildste wijze.

Hier gaf hij aan een nichtje een uitzet; daar delgde hij een drukkende schuld; voor deze richtte hij een werkplaats in; gene verschaftte hij crediet tot contante inkoop; hij streefde er naar hun in alle opzichten het leven te verlichten.

»De beste hulp,» zeide hij ook, »is die, welke men den kinderen biedt, door te trachten hen tot goede, degelijke menschen op te voeden. Uwe jongens, beste broeders, moeten, voor zoo verre zij nog niet volwassen zijn, naar een goede school gezonden worden, onverschillig waar. Houdt de meisjes stil te huis en laat ze goed het huishouden leeren! Geloof mij, dat is een zekere weg tot welvaart en geluk.»

Het klinkt verwonderlijk wat hij in dien tijd doorzette en toch is het waar. Na lange beraadslagingen met de ouders en onder inachtneming der neiging en begaafdheid der knapen, bracht hij dien ten gevolge een zijner neven naar Freiberg, om daar na verdere opleiding de nieuwe mijn-academie te bezoeken en werden twee stevige jongens voor de zeevaartkundige school te Gouda, en een andere voor de landhuishoudkunde bestemd, terwijl hij een zijner neven, die van denzelfden ouderdom was als zijn zoon, met zich mede wilde nemen naar Suriname, om hem met dezen het bestuur eener plantage en den Surinaamschen handel te doen leeren.

Zulk een vertrouwen genoot Karel, dat zijn broeders ook hierin volkomen zijn raad volgden. Weldra kwamen van heinde en verre verzoekers in menigte tot hem; ook schriftelijke verzoeken ontving hij, waaronder er tal waren, die hem vrij onbescheiden eischen deden. Had hij alle verzoekers naar hun wensch willen dienen, dan zouden alle rijkdommen van Suriname en nog veel meer daartoe noodig geweest zijn.

Na verloop van eenige weken werd de reis naar Freiberg ondernomen, waar men hem reikhalzend verwachtte. De ouders gingen natuurlijk mede en Hassan en Ben insgelijks; de laatsten echter dezen keer in een afzonderlijken wagen, die te gelijk verscheidene groote pakken voor de familie Glöckner bevatte. Karel had namelijk ook allerlei voorwerpen medegebracht, die hij als aandenken weg gaf. Zijn vrouw zelve had hiertoe sieraden en fijne gewaden uitgekozen en medegegeven en niemand vergeten, ook het oude en het jonge paar in de bergstad niet. Buitendien hadden deze ook aanspraak op Surinaamsche produkten. Op dezen tocht keken Hassan en Ben weder eendrachtig uit den wagen en hoewel het heinde en verre bekend geworden was, dat de Amerikaan twee zwarten meegebracht had en men dus op hun verschijning voorbereid kon zijn, gebeurde het toch, dat menige eerbare boerin bij den onverwachten aanblik der zwarte gezichten verschrikt in huis liep. In de stad Freiberg, waar men hun gelijken reeds nu en dan gezien had, werden zij evenwel niet minder aangegaapt. Zij bezichtigden hier alle merkwaardigheden en knoopten allerwegen kennis aan, die onder het onvermoeide gebruik van koekjes en lekkers bezegeld werd. Karel doorleefde gezellige uren in het huis der Glöckners, waar men zich zeer gelukkig gevoelde, dat hij zich zijn vroeger verblijf daar herinnerde en vertrouwelijk en vriendelijk met allen verkeerde, alsof er tusschen voorheen en thans geen verandering plaats gegrepen had. Een oud tijdschrift zegt: »Inzonderheid toonde hij in den vriendschappelijken omgang met den 89-jarigen burger Glöckner, waar hij vroeger als gezelschapsgast gearbeid had, hoe weinig hij zich over het beroep zijner jeugd schaamde.»

XVII. Afscheid.

Al nader en nader kwam het zoete Kerstfeest, waarna Karel voornemens was naar zijn nieuw vaderland terug te keeren.

Vrouw en kind wachtten hem met reikhalzend verlangen. Met een beklemd hart zagen ouders en verwanten dat anders zoo blijde verwachte feest naderen. Onder tranen maakten die ouders, wier zonen de geliefde gast naar Gouda of zelfs naar Suriname zou medenemen, de laatste, noodzakelijke toebereidselen. Karel was niet minder smartelijk bewogen. Hij zeide tot zich zelve, dat dit samenzijn met zijn ouders, familiebetrekkingen en vrienden naar alle waarschijnlijkheid het laatste hier op aarde zou zijn. Met een zeilschip van dien tijd had men toch voor een reis vier- à vijfmaal meer tijd noodig dan tegenwoordig met behulp der snelle en geriefelijk ingerichte stoomschepen. Wat wonder dat hij de dierbaren geen uur ontberen, dat dezen den geliefde geen oogenblik missen wilden?

Geheel en al kon hij zich toch niet aan de buitenwereld onttrekken. Toen men hem ter eere een feest inrichtte, beloofde hij er aan deel te nemen, maar onder voorwaarde dat het een ernstig karakter dragen en zeer eenvoudig zijn zou.

De groote zaal van het gemeentehuis kon de deelnemers aan het feest onmogelijk allen bevatten. Arm en rijk, voornaam en gering, oud en jong was gekomen om den Amerikaan te hooren spreken. De vaderen der stad begroetten hem en zijne ouders en familieleden allen hartelijk. De burgemeester betuigde hem hierop namens de stad den dank voor zijne weldadigheid en benoemde hem en zijn vader onder algemeenen bijval tot eereburgers der stad.

»Dit geschiedt te recht,» dus sprak hij, »niet enkel omdat de plantagekapitein Clemen ons geld en goed tot weldadige doeleinden geschonken heeft, neen, deze heer heeft ook voor zijne arme, bescheidene geboorteplaats een trouwe liefde bewaard en haar in het geluk, dat het verre land hem biedt, niet vergeten. Zijne deugden hebben hem aan gene zijde van den oceaan het volle vertrouwen van een geheele bevolking verworven en hem tot een buitengewoon eereambt doen verheffen. Evenals dit de stad eert, waar hij geboren is, wil ook deze hem trachten te eeren, zooveel het in haar vermogen ligt. Niet meer dan billijk echter

is het, dat men ook de ouders als gelukkig prijst en eert, wier voortreffelijkheid door zulke kinderen bewezen wordt."

Deze woorden van den spreker werden door zulk een luid gejubel der aanwezigen begroet, dat hij eenige oogenblikken moest ophouden.

»Het eereburgerrecht," dus ging hij weder voort, nadat de stilte zich hersteld had, »kan ik volgens gebruik en recht natuurlijk alleen aan den vader van onzen hooggeëerden gast verleen; sinds lange jaren geldt hij door zijne ons allen bekende deugden als een sieraad onzer stad. Meer ontsnapt aan de algemeene opmerkzaamheid de verrichtingen eener vrouw. Nietemin is moeder Clemen u bekend als een onvermoeide weldoenster der armen, een trouwe bestuurderes eener gezegende huishouding, een goede opvoedster harer kinderen en een vrome christin, die ons in goede en slechte dagen niet minder dan haar echtgenoot een navolgenswaardig voorbeeld gegeven heeft. Zoo zal dan ook zij voor ons als een echte en rechte eereburgeres gelden."

Diepbewogen dankte Karel in zijn naam en dien zijner ouders. Terwijl hij op zijn eenvoudige en bescheiden wijze van de gevaren gewaagde, waarin hij verkeerd had, en luide de goedheid Gods prees, blonken er in veler oogen tranen. Hij besloot zijne rede met de volgende ernstige vermaning :

»Gij ziet, geliefde vrienden, een man voor u, dien het geluk in de nieuwe wereld veel te hoog voor zijne verdiensten verheven heeft. Geloofst nochtans niet dat het geluk daar ginds lichter te vinden is dan hier. Luistert inzonderheid gij allen, die, belust om het land te verlaten en in een vreemd werelddeel uw fortuin te beproeven, mij met vele verzoeken om raad en hulp bestormd hebt; daar ginds ligt waarlijk het geld ook niet op de straat. Die meent, dat men zich daar slechts behoeft te bukken, om het geluk te vinden, die vergist zich geweldig. Men moet daar zwaarder en harder arbeiden en gaat eerder ten gronde dan hier, waar men van kindsbeen af goede vrienden en burens om zich heeft. Jaren lang kan men daar ginds hard zorgen en zwoegen eer de vreemde een vriendenhart voor zich ziet ontslui-

ten. Het beste wel is waar moet altijd de Vader in den hemel daartoe bijbrengen; Hij moet ons leiden, dan worden wij goed geleid.

Onze geschiedenis loopt ten einde.

Het kerstfeest was voorbij. Indrukwekkend en gevoelvol had de oude pastoor gepredikt, voor den laatsten keer voor zijn petekind, dat met ouders, verwanten en vrienden in het Godshuis den H. dienst bijwoonde. Hoe bitter hadden zij in het voor gevoel der scheiding geweend! — Toen nu het afscheidsuur geslagen had, wisten allen, dat het een afscheid was voor dit leven. Alleen de ouders, die hunne jonge zonen tot de verre reis uitgerust hadden, mochten hopen dezen op aarde weder te zien, en toch viel hun het scheiden oneindig zwaar.

* *
*

Beknoptelijk willen wij den vriendelijken lezer, alvorens te eindigen, nog mededeelen, hoe het verder met de hoofdpersonen van ons verhaal gegaan is.

Karel Clemen keerde welbehouden in Suriname terug en leefde nog lange jaren met zijne echtgenoot in hoog aanzien onder de menschen. De neef, dien hij uit het Duitsche vaderland medegebracht had, was evenals zijn eigen zoon onder zijne oogen en die zijner zorgvuldige gade voortreffelijk ontwikkeld naar lichaam en geest. Beiden werden later zijn opvolgers: de neef op de plantage Buysenvliet, die nog aangekocht was geworden, de zoon in de overige bezittingen; zij werkten in zijn geest voort. Van zijne dierbaren in Duitschland berichtten de brieven niets dan goed. Toen men hem het overlijden zijner teergeliefde ouders melden moest, kon men hem tot zijn troost ook mededeelen, dat zij tot hun laatsten ademtocht zegenend aan hem gedacht hadden. Nog vóór hen waren meester Glockner en diens echtgenoot ter laatste rustplaats gedragen geworden; de wensch, dien zij gekoesterd hadden, de oude zaak weder tot luister en bloei te zien geraken, mochten zij nog vervuld zien. Pastoor Sillig

stierf op hoogen leeftijd; zijne nagedachtenis bleef bij al zijne parochianen in groote vereering. Clemen's oudere broeders kwamen in hun vaderstad tot groot aanzien en beleefden veel vreugde van hunne kinderen. Zijn zwager, de koopman, werd later raadsheer in zijne stad; na een gelukkig leven ging hij zijne vrome gade in den dood voor; nog op zijn sterfbed herhaalde hij haar spreuk: Aan Gods zegen is alles gelegen! Gelukkig en algemeen geacht leefde de gouverneur met zijne familie in de kolonie. Wegens zijne groote verdiensten in de uitoefening van zijn ambt achtte men hem algemeen en niet minder zijn gade en zijne dochter, die zich inderdaad zijne beide schutsgengelen toonden. De heer Van Buysenvliet bleef ziekelijk tot aan zijn einde; doch had nog, omgeven door de liefde van zulke goede menschen, een gelukkigen levensavond gemaakt. Zijn aanzienlijk vermogen liet hij na aan weldadige instellingen, voor welke Clemen en Alkhaven de grondslagen gelegd hadden. Meys keerde niet naar Europa terug, ofschoon hij er tot in het laatste jaar zijns levens van sprak als van een besloten zaak. Nog voor Meys echter naar het hemelsch vaderland vertrok, vond de brave Alkhaven den dood, veel te vroeg voor zijne vrienden; het was echter den dood op het veld van eer: hij viel in een gevecht tegen de boschnegers.

En als men een welbesteed menschenleven met een vruchtbaren akker wil vergelijken, die een vlijtige en godvruchtige hand goed voorbereid heeft, en als men goede werken zaadkorrels noemt, uitgestrooid in de voren der eeuwigheid, dan is zulk een gelijkenis inzonderheid van toepassing op den handel en wandel van Karel Clemen en diens gade. Lang waren zij tot stof en assche vergaan, toen men hun nagedachtenis nog eerde en hun deugden roemde. Als zijn schoonste deugd gold echter het levendige vertrouwen in Gods leiding, dat zich in alle omstandigheden zijns levens openbaarde.

INHOUD.

	BLADZ
I. ZORGENDE LIEFDE	5
II. DE WIJDE WERELD IN.	10
III. IN DE BERGSTAD	15
IV. O ! WELK EEN VREUGD SOLDAAT TE ZIJN	18
V. BANGE DAGEN	22
VI. SOLDATENVREUGD — SOLDATENSMART	28
VII. AAN GENE ZIJDE DES OCEAANS	35
VIII. BOVEN ALLES DE PLICHT	41
IX. DAPPERE DADEN.	45
X. DE GELEGENHEID WORDT GEVONDEN	53
XI. HET WORDT BETER.	59
XII. EEN ONVERWACHTE BENOEMING	65
XIII. HEIMWEE.	70
XIV. HET VERTREK	74
XV. WEDERZIEN	78
XVI. TE HUIS	85
XVII. AFSCHIED.	89

VAN DEZE
LEESBIBLIOTHEEK

VOOR

Christelijke Huisgezinnen,

die reeds vijf en dertig jaren duizenden inteekenaren telt,

VERSCIJNEN JAARLIJKS

TWAALF BOEKDEELEN

voor slechts TWEE GULDEN VIJFTIG CENTS; franco per post DRIE
GULDEN TIEN CENTS, betaalbaar in twee gelijke termijnen,

Men teekent in voor den geheelen jaargang.